

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної безпеки
Кафедра національної безпеки та політології

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра на тему:
**«Еволюція воєнно-політичної стратегії Великобританії та Франції у
2014-2024 роках»**

Виконав студент II курсу, групи МНб-21,
спеціальності 256 Національна безпека (за
окремими сферами забезпечення і видами
діяльності)

Скоков Мирослав Ростиславович

Керівник – кандидат історичних наук, доцент
Санжаревський Олег Іванович

Рецензент – кандидат історичних наук,
професор

Пальчевський Руслан Степанович

Острог, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЄННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ФРАНЦІЇ.....	10
1.1. Концептуальні підходи до вивчення військово-промислового комплексу	10
1.2. Історичні передумови та геополітичні чинники формування британського та французького ВПК наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття.....	17
1.3. Інституційна структура та нормативно-правова база функціонування військово-промислового комплексу Великої Британії та Франції.....	21
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНЕ БЕЗПЕКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТА СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ В ЄВРОПІ.....	28
2.1. Концептуальні основи воєнно-політичних стратегій провідних держав Європи.....	28
2.2. Трансформація безпекового середовища в Європі після 2014 року.	32
2.3. Роль НАТО та ЄС у формуванні оборонного курсу Великої Британії та Франції.....	37
РОЗДІЛ 3. ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРАТЕГІЇ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ: ВІД «GLOBAL BRITAIN» ДО АКТИВНОГО СТРИМУВАННЯ.....	42
3.1. Вплив Brexit на воєнно-політичну ідентичність Британії.....	42
3.2. Пріоритети Лондона в Індо-Тихоокеанському регіоні та створення AUKUS.....	48
3.3. Лідерство Великої Британії у військовій підтримці України (2022– 2024 рр.).....	56
РОЗДІЛ 4. ФРАНЦУЗЬКА СТРАТЕГІЯ «СТРАТЕГІЧНОЇ АВТОНОМІЇ» ТА РЕАГУВАННЯ НА НОВІ ВИКЛИКИ.....	63

4.1. Розвиток концепції «європейської стратегічної автономії» Е. Макрона.....	63
4.2. Військова присутність Франції в ключових регіонах світу.....	69
4.3. Перегляд оборонної моделі Франції у світлі повномасштабної війни в Україні.....	76
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	87

ВСТУП

Сучасні реалії як Європи, так і світу загалом перебувають у стані постійних трансформацій, зумовлених різними чинниками, зокрема: ескалацією регіональних конфліктів, посиленням конкуренції між великими державами, а також змінами в системі міжнародної безпеки. Ці аспекти роблять вивчення еволюції воєнно-політичних стратегій основних акторів, таких як Велика Британія та Франція, важливим і актуальним.

З 2014 року розгорнулася війна на Донбасі, відбулася анексія Криму, а у 2022 році — повномасштабне вторгнення Росії в Україну, що продемонстрували вразливість архітектури безпеки Європи. Перелічені події стали чинником для перегляду підходів до оборони та зовнішньої політики провідних держав і міжнародних альянсів, у межах яких у формуванні колективної відповідальності беруть участь Велика Британія та Франція як постійні члени Ради Безпеки ООН і ядерні держави.

Актуальність теми зумовлена не лише наслідками всіх перелічених подій для стабільності європейських країн, а й ширшими соціальними запитами щодо аналізу стратегічних адаптацій. Адже зростають ризики гібридних загроз і тероризму, а також гео економічна конкуренція з боку Китаю вимагає від Європи посилення стійкості та автономії. Цінні уроки для всього континенту демонструють досвід Великої Британії з її глобальними амбіціями після Brexit, а також концепція стратегічної автономії Франції.

Недостатня увага до цих стратегій у попередні періоди призвела до недооцінки ризиків. Прикладом цього є повільне реагування на російську агресію, що тривало до 2022 року. Виходячи з цього, дослідження еволюції подій у 2014–2024 роках дасть змогу проаналізувати механізми адаптації, де політичні рішення, зокрема створення AUKUS або просування європейської оборони, безпосередньо впливають на глобальний баланс сил.

Значущість теми посилюється потребою в обґрунтованих рекомендаціях для України як країни, що перебуває в епіцентрі конфлікту. У цьому контексті

стратегії Великої Британії та Франції стають моделями для формування власної політики безпеки в умовах гібридної війни та міжнародної ізоляції агресора.

Стан наукової розробки проблеми еволюції воєнно-політичних стратегій Великої Британії та Франції у 2014–2024 роках характеризується фрагментарністю, а не охопленням усіх аспектів: більшість досліджень фокусуються на окремих темах, як-от Brexit чи стратегічна автономія, однак бракує комплексного аналізу їхнього взаємозв'язку в контексті глобальних зрушень та української кризи.

Праці, присвячені стратегії Британії, часто обмежуються оцінкою Integrated Review 2021 року як інструменту «Global Britain». У цих дослідженнях автори акцентують увагу на зміщенні фокусу до Індо-Тихоокеанського регіону, проте недостатньо розглядають вплив на європейську безпеку, зокрема у випадку підтримки України. Це призводить до недооцінки ролі Лондона у стримуванні Росії.

Аналогічна ситуація спостерігається і щодо французької стратегічної автономії, запропонованої Емманюелем Макроном, яка аналізується переважно крізь призму ЄС та НАТО. У дослідженнях науковці підкреслюють прагнення Франції до лідерства в європейській обороні, однак ігнорують трансформацію відносин з Альянсом у контексті війни в Україні. У цій ситуації Париж балансує між автономією та колективною солідарністю, що створює прогалини в розумінні гібридних адаптацій.

Критичний аналіз актуальних досліджень виявляє контроверсійні аспекти, зокрема суперечності між глобальними амбіціями Великої Британії та її внеском у забезпечення європейської стабільності. Також варто відзначити дискусії щодо співвідношення французької стратегічної автономії та залежності від американських технологій. Окремі дослідження переоцінюють ефективність ініціатив, таких як PESCO, без урахування практичних обмежень, зокрема бюджетних дефіцитів і політичних розбіжностей з Німеччиною.

Водночас бракує досліджень щодо взаємозв'язку між військово-промисловими комплексами обох країн та їхніми стратегіями, де еволюція від 2014 року, зумовлена Кримською кризою, потребує глибшого обґрунтування. Попередні підходи часто обмежуються історичним оглядом без належного аналізу сучасних геополітичних чинників. Прикладами можуть слугувати AUKUS або операція «Бархан», що підкреслює необхідність нових досліджень для заповнення цих прогалів.

Мета дослідження полягає в комплексному аналізі еволюції воєнно-політичної стратегії Великої Британії та Франції у період з 2014 по 2024 роки, з акцентом на трансформацію їх підходів до таких положень, як безпека, оборона та зовнішня політика в умовах геополітичних конфліктів, спричинених кризою в Україні та глобальною конкуренцією. Для досягнення мети поставлено наступні **завдання**:

1. розкрити теоретико-методологічні та історичні засади дослідження військово-промислового комплексу Британії та Франції як основи їх стратегій;
2. проаналізувати концептуальні основи воєнно-політичних стратегій провідних держав Європи, включаючи поняття стратегічної автономії та глобальної держави;
3. висвітлити трансформацію безпекового середовища в Європі після 2014 року та роль НАТО й ЄС у формуванні оборонного курсу обох країн;
4. дослідити трансформацію британської стратегії від «Global Britain» до активного стримування, з фокусом на Brexit, пріоритети в Індо-Тихоокеанському регіоні та лідерство в підтримці України;
5. схарактеризувати французьку стратегію стратегічної автономії та її реагування на нові виклики, включаючи розвиток концепції Макрона, присутність в Африці та Індо-Тихоокеанському регіоні, а також перегляд оборонної моделі в положеннях війни в Україні.

Об’єктом дослідження є воєнно-політичні стратегії провідних держав Європи в умовах глобальних геополітичних трансформацій. **Предметом дослідження** є еволюція воєнно-політичної стратегії Великої Британії та Франції у 2014–2024 роках, з акцентом на адаптацію до криз в Україні, Brexit та регіональних викликів.

Методи дослідження включають загальнонаукові підходи, зокрема аналіз і синтез — для розкриття структури стратегій та їхніх компонентів; порівняльний метод — для зіставлення британської та французької моделей; а також історичний — для висвітлення еволюції з 2014 року.

Конкретнонаукові методи, такі як контент-аналіз стратегічних документів (Integrated Review 2021, Stratégie nationale de défense 2017/2022) та інших джерел, дають змогу обґрунтувати трансформації, тоді як системний підхід забезпечує комплексне розуміння взаємозв’язків між військово-промисловим комплексом, зовнішньою політикою та міжнародними альянсами.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 2014 по 2024 роки, де нижньою межею є анексія Криму та початок війни на Донбасі, які стали каталізаторами трансформацій європейської безпеки, а верхньою — поточні події 2024 року, включаючи підписання безпекових угод і реакцію на повномасштабне вторгнення Росії, що дає змогу проаналізувати повний цикл адаптації стратегій.

Географічні межі дослідження зосереджені на Європі як основному театрі, з розширенням на Індо-Тихоокеанський регіон та Африку для висвітлення глобальних аспектів британської та французької присутності. Ключовими є території Великої Британії, Франції та їхні заморські володіння, а також зони конфліктів, зокрема Україна та Сахель.

Джерельна база дослідження складається з нормативно-правових актів, стратегічних документів, угод та аналітичних матеріалів, класифікованих за типами для забезпечення всебічного аналізу. До нормативно-правової групи належать закони та постанови, зокрема

британський Export Control Act 2002 року для регулювання експорту озброєнь та французький Loi de programmation militaire 2019–2025 років для планування оборонного бюджету, що дають змогу обґрунтувати інституційну основу стратегій. Водночас їх аналіз виявляє обмеження в адаптації до гібридних загроз, зокрема у випадку з постачаннями до України. Документальна група включає стратегічні огляди: Integrated Review 2021 та Revue stratégique de défense 2022, що надають первинні дані про еволюцію пріоритетів, але потребують критичного підходу через можливу політичну упередженість. Зокрема, британський документ акцентує на глобальних амбіціях, тоді як французький — на автономії, приділяючи недостатню увагу економічним наслідкам. Угоди та договори, такі як AUKUS 2021 року чи угода про безпеку з Україною 2024 року, слугують основою для аналізу практичної реалізації стратегій. Їх класифікація за регіонами (європейські, індо-тихоокеанські) обґрунтовує зсув уваги, хоча джерела також виявляють контроверсійні аспекти, зокрема дипломатичну кризу з Францією через AUKUS. Аналітичні матеріали, як-от звіти SIPRI про військові видатки та публікації Atlantic Council щодо підтримки України, доповнюють джерельну базу статистичними даними, даючи змогу здійснювати кількісний аналіз. Водночас вони мають обмеження, пов'язані з доступом до реальних показників через конфіденційність. Загалом джерельна база відповідає меті дослідження, забезпечуючи баланс між первинними та вторинними джерелами для обґрунтованого синтезу, хоча брак окремих класифікованих документів зумовлює необхідність опори на відкриті аналітичні матеріали для досягнення повноти дослідження.

Новизна отриманих результатів полягає в комплексному аналізі взаємозв'язку Brexit та війни в Україні з еволюцією британської стратегії, де вперше обґрунтовано зсув від європейської інтеграції до глобального стримування як чинника посилення підтримки Києва, на відміну від попередніх досліджень, що обмежувалися ізольованим розглядом. Також новизна проявляється у розвитку концепції стратегічної автономії Емманюеля

Макрона як інструменту перегляду відносин з НАТО в умовах української кризи, де обґрунтовано перехід до «економіки війни» як механізму забезпечення європейської резилієнтності. Крім того, новизна полягає у порівняльному синтезі військово-промислових комплексів обох країн як основи стратегій, де вперше враховано їхній вплив на регіональну присутність в Африці та Індо-Тихоокеанському регіоні з акцентом на трансформації після 2022 року.

Структура роботи складається з вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел і літератури. Загальний обсяг роботи становить 94 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЄННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ФРАНЦІЇ

1.1. Концептуальні підходи до вивчення військово-промислового комплексу

У сучасних умовах військово-промисловий комплекс — це складна система взаємодії між державними органами, промисловими підприємствами та науково-технічними установами, спрямована на забезпечення обороноздатності країни завдяки виробництву військової техніки та озброєння.

Розглядаючи Велику Британію та Францію, варто зазначити, що їхній військово-промисловий комплекс еволюціонував під впливом різних викликів, таких як холодна війна, європейська інтеграція та постбіполярні конфлікти. У результаті сформувалися унікальні моделі, в яких поєднуються державне регулювання та приватний сектор. Концептуальні підходи до його вивчення охоплюють багатогранні перспективи — від економічної ефективності до геостратегічних імперативів. Це дає змогу аналізувати не лише виробничі потужності військово-промислового комплексу (ВПК), а й його роль у зовнішній політиці. Завдяки виробництву та експорту озброєння країни можуть впливати на інші держави — цей процес визначається як «проекція сили».

У Великій Британії ключовою компанією є BAE Systems, яка виробляє озброєння різних типів — літаки, кораблі, електроніку. Британська модель орієнтується як на комплексність, так і на масштаб. Франція, своєю чергою, має такі провідні компанії, як Dassault Aviation і Thales, що свідчить про прагнення до незалежності від інших держав і самостійного забезпечення оборонної промисловості.

Отже, ВПК — це не лише технології, а й інновації, що виявляються у створенні нових видів озброєння, а також політичний інструмент впливу на

інші країни та етичний аспект, який порушує питання доцільності постачання зброї державам, де тривають війни.

Аналіз наукових джерел свідчить, що ВПК є важливою складовою економіки країни, а не лише військової сфери. Він сприяє створенню робочих місць, наповненню бюджету та розвитку технологій. У Великій Британії та Франції ВПК становить значну частину економіки, зокрема валового внутрішнього продукту. Особливий акцент робиться на інноваціях, які згодом переходять у цивільний сектор. Прикладом цього є дуальне використання розробок у кібербезпеці або авіації.

У британській моделі простежується тісна співпраця між Міністерством оборони та приватними корпораціями. Державні контракти стимулюють дослідження та розробки, що забезпечує конкурентоспроможність на ринку озброєнь. У французькій системі, яка функціонує через Direction générale de l'armement, підкреслюється державний контроль над стратегічними активами з метою зменшення залежності від іноземних технологій. Такі підходи дають змогу розглядати ВПК як чинник впливу на макроекономіку, включно з інфляцією, бюджетним дефіцитом і балансуванням між оборонними потребами та соціальними видатками [20, с. 203].

З політичної точки зору військово-промисловий комплекс акцентує на ролі держави як регулятора й основного замовника, де фінансування, напрями розвитку та пріоритети визначаються геополітичними інтересами. Франція та Велика Британія відносять цей комплекс до сфери національної безпеки, оскільки урядові стратегії, як-от британська Defence Industrial Strategy, а також парламентські комітети формують відповідну політику. Такі підходи сприяють збереженню технологічних переваг.

У французькому підході важливу роль відіграє Loi de programmation militaire, положення якого передбачають багаторічне фінансування, що забезпечує стабільність для промисловості. Політичні концепції також охоплюють ідею «озброєної нейтральності» Франції, де ВПК виступає інструментом незалежної зовнішньої політики. Велика Британія, своєю

чергою, інтегрує свій комплекс у трансатлантичні альянси, зокрема через співпрацю зі США у проєктах типу F-35.

Такі положення дають змогу розглядати ВПК як елемент влади, де на урядові рішення впливає лобіювання промислових груп, формуючи так званий «залізний трикутник» між трьома ланками: політичними діячами, військовими та бізнесом. Прикладом цього є володіння Францією частками в компаніях, таких як Safran, що забезпечує контроль над критичними технологіями. У Великій Британії приватизація 1980-х років сприяла розвитку конкуренції, проте водночас підвищила вразливість до масштабних криз.

Отже, політична доктрина формує структуру військово-промислового комплексу й тим самим впливає на міжнародні відносини через експортні угоди, які часто супроводжуються дипломатичними ініціативами. Достовірність цього підходу підтверджується законодавчими актами, зокрема британським Export Control Act 2002, який регулює торгівлю озброєнням, забезпечуючи відповідність етичним стандартам [39, с. 42].

У концептуальному вивченні ВПК з історичної точки зору простежується його еволюція від індустріальної революції до сучасності, де домінують гібридні війни. Як Велика Британія, так і Франція адаптувалися до глобальних змін. Формування британського ВПК відбулося у колоніальний період із фокусом на морську потужність; подальший розвиток пройшов через світові війни та поствоєнну консолідацію (зокрема об'єднання компаній типу Armstrong і Vickers). Французький комплекс відрізнявся від британського, розвиваючись у межах деголлівської політики незалежності. Основний акцент робився на авіації та ядерних технологіях, що дало змогу зменшити залежність від США на європейській арені. Історичні події, такі як Суецька криза 1956 року для Великої Британії або Алжирська війна для Франції, стимулювали модернізацію та перетворили ВПК на стратегічний актив. У сучасних умовах історичний досвід впливає на адаптацію до асиметричних загроз: Велика Британія інвестує в кіберозброєння, а Франція — у безпілотні системи, що відображає уроки конфліктів в Іраку та Афганістані. У цьому контексті

простежується трансформація державної політики — від монополії до міжнародної кооперації, прикладом чого є проєкт Eurofighter Typhoon. Водночас історична перспектива висвітлює і ризики, зокрема надмірну залежність від експорту, що спостерігалася у 1990-х роках, коли французькі продажі до Близького Сходу зіткнулися з обмеженнями через ембарго [9, с. 139].

У соціологічному підході акцент робиться на взаємодії між ВПК та суспільством: промисловість впливає на соціальні інститути через формування культурних норм і спеціалізованих професійних спільнот. Як у Великій Британії, так і у Франції цей комплекс створює тисячі робочих місць у регіонах, зокрема у британському Північному Заході чи на півдні Франції, формуючи локальні економіки, залежні від оборонних замовлень. Соціологічні концепції також охоплюють аналіз еліт, які впливають на громадську думку через засоби масової інформації та освітні програми, просуваючи ідеї національної безпеки. У французькій моделі більша увага приділяється державній службі, що інтегрує ВПК у соціальну структуру через систему професійної підготовки, тоді як британська модель більш орієнтована на ринкові механізми, що забезпечують гнучкість робочої сили. Такий підхід також розкриває етичні та гендерні аспекти: традиційно «чоловічі» галузі поступово стають більш інклюзивними, наприклад через ініціативи диверсифікації кадрів у французьких компаніях, зокрема Thales. Дослідження соціальних наслідків, включно з положеннями британського Employment Rights Act 1996, який захищає працівників оборонної промисловості, також порушують етичні питання, зокрема громадські протести проти продажу зброї авторитарним режимам. Таким чином, військово-промисловий комплекс формує не лише економічні та політичні процеси, а й цінності суспільства, перетворюючи оборону на елемент національної ідентичності. Прикладом цього є французький національний парад 14 липня, під час якого демонструється військова техніка [66].

Також застосовується геостратегічний підхід до вивчення ВПК, де підкреслюється його роль у глобальному балансі сил: Велика Британія та Франція використовують свій потенціал для проєкції впливу в таких регіонах, як Індо-Тихоокеанський та Африканський. У НАТО інтегровано британський ВПК, який забезпечує сумісність із союзниками; натомість у французькому робиться акцент на автономії, що дозволяє здійснювати операції в Тихому океані або Сахелі незалежно від партнерів. У концепцію включено «технологічне домінування»: інвестиції в гіперзвукові ракети та штучний інтелект демонструють стратегічну перевагу. Прикладом слугує британська участь у AUKUS, яка посилює позиції в Азії, тоді як французька програма FCAS (Future Combat Air System), реалізована з Німеччиною та Іспанією, створює європейську альтернативу. У цьому вимірі аналізується ризик ескалації, де ВПК виступає каталізатором перегонів озброєнь, зокрема у відносинах із Росією або Китаєм. Також порушується питання економічної дипломатії, де експорт озброєнь є інструментом формування альянсів, з прикладом угод про підводні човни між Францією та Індією. У цій перспективі розкривається вплив комплексу на міжнародну стабільність із необхідністю балансування між національними інтересами та глобальними нормами, зокрема Договором про нерозповсюдження ядерної зброї. Про це йдеться у стратегічних документах, включаючи французький *Revue stratégique de défense* 2017 року, який окреслює геостратегічні пріоритети [56].

У законодавчих актах, як-от британський Investigatory Powers Act 2016 року, що регулює технології спостереження в обороні [9, с. 139], розглядається технологічний аспект, який охоплює концептуальний підхід. У ньому робиться акцент на інноваціях, де за основу береться ВПК. Велика Британія та Франція інвестують у передові розробки для збереження конкурентоспроможності. Завдяки Defence Science and Technology Laboratory британська модель фокусується на інтеграції штучного інтелекту та квантових технологій у системи озброєння, тоді як у Франції завдяки ONERA розвиваються аерокосмічні інновації. У межах цього підходу можна

проаналізувати етапи від досліджень до впровадження, де державне фінансування підтримує приватні інвестиції. Описані процеси простежуються, зокрема, у британських проєктах із безпілотними апаратами. До технологічної концепції також входить «дифузія інновацій», коли військові розробки переходять у цивільний сектор. Прикладами є GPS та Інтернет. У Франції це проявляється у дуальному використанні ядерних технологій, а у Великій Британії — у лідерстві у виробництві морських дронів. Після аналізу визначаються виклики, зокрема кібервразливість, що потребує постійного вдосконалення.

Завдяки інституційним реформам, зокрема французькому *Loi organique relative aux lois de finances 2001* року, який оптимізує бюджетування оборони, можна розглядати інституційний підхід до вивчення ВПК як організаційної структури: для ефективного управління Велика Британія та Франція поєднують державні агенції з приватними підприємствами. У Великій Британії Міністерство оборони координує контракти через DE&S (Defence Equipment & Support), забезпечуючи прозорі закупівлі. У Франції весь цикл — від розроблення до експлуатації — контролюється через DGA (Direction générale de l'armement). До цих концепцій входить «інституційна автономія»: Франція зберігає незалежність, що протиставляється британській інтеграції в багатонаціональні тимчасові об'єднання. У цьому аспекті аналізуються різні механізми, як-от тендери й аудити, які запобігають корупції. Наприклад, у британській системі передбачено парламентський нагляд через Defence Committee, а у французькій — через *Assemblée nationale*. Завдяки цьому підходу простежується еволюція — від централізованих моделей до гібридних, що впливає на швидкість інновацій.

У директивах, як-от *Green Deal*, що впливає на французьку промисловість [39, с. 42], розглядається концептуальний підхід екологічного виміру ВПК. З цієї точки зору оборонні комплекси Великої Британії та Франції адаптуються до принципів сталого розвитку, зменшуючи вуглецевий слід виробництва озброєнь. У британській стратегії передбачено перехід на

«зелені» технології у суднобудуванні, тоді як у французькій — в авіації, зокрема через використання біопалива для винищувачів. Завдяки цьому підходу можна проаналізувати вплив на довкілля, наприклад забруднення від випробувань, що зумовлює необхідність упровадження екологічних стандартів у контракти. До концепції входить також «стійка оборона», де інвестиції спрямовуються у відновлювані джерела енергії, що зменшує залежність баз від викопного палива. Це ілюструється такими прикладами, як британська Net Zero Strategy 2021 року, що інтегрує екологічні цілі, та французький Plan Climat Armées, який фокусується на адаптації до кліматичних змін. Зазначений аналіз демонструє баланс між безпекою та екологією, а також потенційні ризики для регіонів виробництва.

Про напруження між комерцією та етикою йдеться у міжнародних конвенціях, зокрема Женевських конвенціях, адаптованих до сучасних озброєнь [66]. У міжнародно-правовому підході до ВПК увага акцентується на дотриманні норм, зокрема Договору про торгівлю зброєю (Arms Trade Treaty, 2013). Його підписантами є Велика Британія та Франція, що регулює експорт озброєнь з метою запобігання порушенням прав людини. У Великій Британії ліцензування здійснюється через Export Control Joint Unit, тоді як у Франції — через Commission interministérielle pour l'étude des exportations de matériels de guerre. Концепції цього аспекту включають «відповідальний експорт», де обов'язковою є оцінка ризиків. Також аналізуються санкційні механізми, зокрема проти Росії, що впливають на контракти: у 2014 році Велика Британія запровадила ембарго, обмеживши продажі, а Франція скасувала постачання кораблів типу Mistral для РФ, продемонструвавши пріоритет правових норм.

Культурні політики, наприклад британський Culture, Media and Sport Act [56], підкріплюють культурний вимір вивчення ВПК. Спираючись на положення дослідників, можна стверджувати, що цей комплекс формує національну ідентичність. У Великій Британії він асоціюється з імперською спадщиною, у Франції — з республіканськими ідеалами. Популяризація досягнень відбувається, зокрема, в музеях: у Великій Британії — Imperial War

Museum, у Франції — Musée de l'Armée. Концептуально тут простежується «мілітаризована культура»: у фільмах та освітніх програмах просувається образ сильної держави. Завдяки цьому підходу можна аналізувати вплив на молодь через програми рекрутингу. Наприклад, Cadet Forces (Велика Британія) інтегрує елементи ВПК в освітній процес, тоді як Journée Défense et Citoyenneté (Франція) спрямована на виховання патріотизму. У результаті такого аналізу виявляються соціокультурні наслідки, зокрема ризики гламуризації війни.

Отже, у науковому просторі існують різні концептуальні підходи до вивчення військово-промислового комплексу Великої Британії та Франції, які дають змогу комплексно оцінити його багатогранну природу. Їх застосування охоплює різні сфери — економіку, політику, історію, соціологію, геостратегію, технології, інституційний устрій, екологію, право та культурні аспекти — що сприяє глибшому розумінню ролі ВПК у сучасному світі.

1.2. Історичні передумови та геополітичні чинники формування британського та французького ВПК наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття

Історичні передумови формування британського та французького військово-промислового комплексу наприкінці ХХ — на початку ХХІ століття кореняться в трансформаціях після холодної війни, коли обидві держави переосмислювали свої оборонні пріоритети в умовах зменшення безпосередньої загрози з боку Варшавського договору та появи нових викликів, пов'язаних із регіональними конфліктами, тероризмом і глобалізацією. Для Великої Британії цей період характеризувався поступовим відходом від масового виробництва озброєнь у стилі холодної війни до моделі, орієнтованої на високотехнологічні системи та міжнародну кооперацію, що було зумовлено скороченням бюджетів і прагненням зберегти статус глобальної сили. У Франції зберігалася традиційна стратегія незалежності, тому акцент робився на збереженні повного циклу виробництва основних

видів озброєнь, з урахуванням ядерного компонента, щоб уникнути будь-якої залежності від зовнішніх постачальників. Перерозподіл ресурсів відбувався на тлі геополітичних чинників, зокрема розпаду СРСР (1991). Цей фактор став також поштовхом до вимушеної адаптації до американського домінування в НАТО та європейських інтеграційних процесів.

Після 1990-х років у ВПК Великої Британії відбулася глибока реструктуризація, пов'язана з приватизацією ключових активів і консолідацією компаній. У 1990-ті роки відбулося злиття British Aerospace з Marconi Electronic Systems, унаслідок чого в 1999 році утворилася компанія BAE Systems — один із найбільших оборонних постачальників світу. Цей процес був частиною ширшої політики урядів консерваторів і лейбористів, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності через ринкові механізми, де державні замовлення поєднувалися з експортними можливостями. Геополітично це збіглося з участю Британії в операціях у Перській затоці 1991 року та на Балканах, що підкреслило потребу в проєктах на кшталт танків Challenger 2 та Eurofighter Typhoon, розроблених у кооперації з Німеччиною, Італією та Іспанією. Така кооперація дозволила розподілити витрати, але водночас виявила напругу між національними інтересами та європейськими зобов'язаннями, особливо після Маастрихтського договору 1992 року, який започаткував Спільну зовнішню та безпекову політику ЄС. Велика Британія намагалася балансувати між трансатлантичними зв'язками та європейською інтеграцією, часто блокуючи ініціативи, що могли послабити роль НАТО [38, с. 1301].

У зазначений період ВПК Франції зберігав державний контроль, що відрізняло його від британської моделі. Після завершення холодної війни Франція провела реформи оборонної промисловості через Loi de programmation militaire 1995–2002 років. Нові положення передбачали скорочення чисельності збройних сил зі збереженням інвестицій у стратегічні програми, такі як Rafale та авіаносець Charles de Gaulle. Геополітичні чинники зумовлювали необхідність самостійних операцій в Африці та на Близькому

Сході, де Франція діяла без повної залежності від союзників. Прикладом є операція Serval у Малі 2013 року, яка підкреслила важливість незалежного виробництва. У 1990-ті роки відбулося також поглиблення європейської інтеграції через створення EADS (пізніше Airbus Group). Французькі компанії, такі як Dassault і Thales, інтегрувалися в європейські проекти, але зі збереженням національного контролю над критичними технологіями. Це дозволило Франції позиціонувати себе як лідера європейської оборонної автономії та протидіяти американському впливу в НАТО. Такий підхід відображав деголлівську традицію *grandeur*, адаптовану до постбіполярного світу: Париж прагнув лідерства в Європі без повного підпорядкування Брюсселю чи Вашингтону [6, с. 522].

Геополітичні трансформації на початку XXI століття, зокрема після терактів 11 вересня 2001 року, змусили обидві країни переглянути пріоритети. Для Великої Британії це означало посилення участі в коаліціях під проводом США в Афганістані та Іраку, що стимулювало інвестиції в експедиційні сили та високоточну зброю. Британський уряд у 2003 році оприлюднив Defence Industrial Policy, яка акцентувала на глобальній конкурентоспроможності та експорті з фокусом на ринки Близького Сходу та Азії. Франція, хоча й брала участь у цих операціях, зберігала відносну дистанцію, розвиваючи власні програми, такі як SCORPION для сухопутних військ. Геополітичний фактор російської політики після 2008 року, зокрема війна в Грузії, посилив увагу до східного флангу Європи, де Велика Британія почала нарощувати присутність у країнах Балтії через Enhanced Forward Presence НАТО з 2017 року. Франція, своєю чергою, через операції в Сахелі демонструвала здатність до автономних дій, але водночас брала участь у європейських ініціативах, таких як Permanent Structured Cooperation (PESCO) з 2017 року. Ці зміни відображали адаптацію ВПК до гібридних загроз, включаючи кібератаки та дезінформацію [33, с. 426].

Економічні та бюджетні чинники наприкінці XX століття суттєво вплинули на формування комплексів. У Великій Британії після рецесії 1990-х років і «дивідендів миру» уряд скорочував видатки, що призвело до закриття

багатьох підприємств і переходу до аутсорсингу. Strategic Defence Review 1998 року підкреслив необхідність гнучких сил для експедиційних операцій, що стимулювало розвиток есмінців Type 45 та підводних човнів класу Astute. Французька оборонна промисловість зіткнулася з подібними викликами, але зберегла державне фінансування через Direction générale de l'armement, що дозволило підтримати програми гелікоптерів NH90 та транспортних літаків A400M у кооперації. Геополітично це збіглося з розширенням ЄС на схід у 2004 році, що посилювало дискусії про європейську оборонну ідентичність, де Велика Британія часто виступала скептично, а Франція — ініціативно [72, с. 41].

Після фінансової кризи 2008 року обидві країни зіткнулися з бюджетними обмеженнями. У 2010 році британський Strategic Defence and Security Review передбачав скорочення особового складу та відтермінування окремих програм, зокрема авіаносців класу Queen Elizabeth, водночас зберігаючи акцент на ядерному стримуванні через систему Trident. У Франції Livre blanc (2008) та Loi de programmation militaire (2013–2019) відобразили адаптацію до кризи шляхом скорочення окремих програм, але зі збереженням інвестицій у Rafale та гаубиці Caesar. У геополітичному контексті важливу роль відіграла «арабська весна» 2011 року, під час якої спільні дії Великої Британії та Франції в Лівії продемонстрували сумісність їхніх військово-промислових комплексів у коаліційних операціях. Це підкреслило необхідність інтеперабельності, але водночас виявило розбіжності: Велика Британія орієнтувалася на США, тоді як Франція — на європейську автономію. Російська анексія Криму у 2014 році радикально змінила ситуацію, змусивши Лондон збільшити оборонні витрати до 2% ВВП, а Париж — переглянути пріоритети щодо східного флангу Європи [14, с. 96].

Протягом 2010–2020 рр. відбувалися геополітичні зміни, пов'язані з поверненням конкуренції великих держав, що посилювало роль військово-промислових комплексів. Після Brexit 2016 року Велика Британія акцентувала на концепції «Global Britain» та розвивала партнерства поза межами Європи,

зокрема в межах AUKUS (2021) щодо створення ядерних підводних човнів. У Франції дотримувалися концепції стратегічної автономії, просуваючи European Intervention Initiative (2018). У цих процесах відображалася історична еволюція — від постколоніальних амбіцій до сучасних реалій, у яких обидві країни балансують між національною незалежністю та колективною безпекою [68].

Отже, історичні передумови та геополітичні чинники наприкінці ХХ — на початку ХХІ століття утвердили британський і французький ВПК як адаптивні системи, здатні реагувати на глобальні зрушення, зберігаючи при цьому унікальні національні риси та стратегічні орієнтири.

1.3. Інституційна структура та нормативно-правова база функціонування військово-промислового комплексу Великої Британії та Франції

Інституційна структура ВПК Великої Британії та Франції є складною системою, до якої входять державні органи, приватні підприємства та регуляторні механізми. Кожен із цих елементів забезпечує координацію між різними оборонними потребами, зокрема промисловим виробництвом і міжнародними зобов'язаннями. У Великій Британії ключову роль відіграє Міністерство оборони (Ministry of Defence), яке координує стратегію через підрозділи, зокрема Defence Equipment and Support (DE&S), відповідальні за закупівлі та логістику. У французькій системі управління є більш централізованим і зосередженим навколо Міністерства збройних сил (Ministère des Armées) та Direction générale de l'armement (DGA), які виступають основними органами. У їхньому підпорядкуванні перебуває управління повним циклом — від досліджень до експлуатації озброєнь. Еволюція цих структур відбувалася в контексті європейської інтеграції та глобальних викликів: британська модель надавала перевагу партнерству з приватним сектором, тоді як французька — державному контролю для збереження суверенітету. Така організація дозволяє ефективно розподіляти

ресурси, поєднуючи діяльність промислових гігантів, як-от BAE Systems у Великій Британії чи Thales у Франції, з урядовими стратегіями.

У нормативно-правовій базі британського ВПК основою є законодавство, що регулює закупівлі, експорт і модернізацію. Ключовим актом є Defence Reform Act 2014 року, який реформував DE&S, перетворивши його на напівдержавну організацію з комерційними елементами для підвищення гнучкості контрактної діяльності. Закон передбачає прозорі тендерні процедури, аудит і співпрацю з приватними компаніями з метою запобігання монополізації та забезпечення ефективного використання коштів. Додатково Export Control Act 2002 року встановлює критерії для експорту озброєнь, включаючи оцінку ризиків для прав людини та регіональної стабільності, із обов'язковим ліцензуванням через Export Control Joint Unit. У контексті пост-Brexit Integrated Review 2021 року окреслює стратегічні напрями, інтегруючи ВПК у зовнішню політику з акцентом на такі технології, як штучний інтелект і космічні системи. Французька нормативна база включає Loi de programmation militaire, що оновлюється кожні 5–6 років (зокрема версія 2019–2025 років), яка визначає бюджетні рамки та пріоритети, включаючи модернізацію ядерних сил. Цей закон забезпечує стабільне фінансування, дозволяючи DGA координувати взаємодію з підприємствами державного сектору, такими як Naval Group, для будівництва підводних човнів. Порівняно з Великою Британією, французьке законодавство більше акцентує на національному контролі, обмежуючи іноземне володіння стратегічними активами без урядового схвалення [40].

В інституційній структурі Великої Британії також функціонує мережа спеціалізованих агенцій, серед яких важливу роль відіграє Defence Science and Technology Laboratory (Dstl), що відповідає за наукові дослідження. Вона співпрацює з університетами та приватними компаніями для створення інновацій, зокрема у сфері протиповітряної оборони. Ця установа інтегрована в ширшу інноваційну екосистему, де UK Defence Solutions Centre (UKDSC) сприяє експорту, координуючи взаємодію з промисловістю для просування

продукції на ринках Близького Сходу та Азії. У Франції аналогічну функцію виконує ONERA (Office National d'Études et de Recherches Aérospatiales), що спеціалізується на аерокосмічних технологіях і тісно співпрацює з DGA для швидкого впровадження розробок у програми на кшталт Future Combat Air System (FCAS). В обох країнах функціонують парламентські комітети для здійснення нагляду: у Великій Британії Defence Committee аналізує ефективність витрат, тоді як у Франції Commission de la Défense nationale et des forces armées оцінює відповідність діяльності законодавству. Ці органи забезпечують демократичний контроль, запобігають зловживанням і сприяють адаптації структур до сучасних викликів, зокрема кіберзагроз, через створення спеціалізованих підрозділів. Британська модель також включає Defence Growth Partnership — механізм державно-приватного партнерства, започаткований у 2013 році для стимулювання інвестицій у технології, тоді як французька — Fonds pour l'innovation de défense, створений у 2018 році для фінансування оборонних стартапів [10, с. 130].

Французька законодавча база доповнюється європейськими директивами та документами, такими як Directive 2009/81/EC on defence and security procurement, адаптована до національного законодавства через Code de la défense. Таким чином регулюються тендери в ЄС і забезпечується рівна конкуренція. Цей кодекс деталізує процедури, включаючи конфіденційність та національну безпеку як винятки із загальних правил. У Великій Британії після Brexit аналогічні норми збережено в Procurement Act 2023, який замінює регулювання ЄС. У ньому зосереджено увагу на національних постачальниках компонентів для критично важливих товарів. Обидві країни дотримуються міжнародних стандартів, зокрема Arms Trade Treaty (2013), ратифікованого обома державами, який забороняє експорт озброєнь у разі ризику геноциду чи порушень гуманітарного права. Французька Commission interministérielle pour l'étude des exportations de matériels de guerre (CIEEMG) видає дозволи з урахуванням геополітичних наслідків, тоді як британська система передбачає щорічні звіти до парламенту щодо експорту. Такі механізми інтегровані в

структуру й дозволяють комплексу функціонувати відповідно до етичних норм, що підтверджується прикладами, як-от скасування французьких контрактів із Росією у 2014 році чи британські обмеження на продаж озброєнь до Саудівської Аравії після судових рішень 2019 року [49].

Такі організації охоплюють і регіональні аспекти. Наприклад, у Великій Британії Scottish Enterprise та Welsh Government координують малі виробництва, що працюють на місцевому рівні, інтегруючи ВПК в економічний розвиток регіонів, зокрема там, де розташовані підприємства BAE Systems у Шотландії. У французькій структурі також передбачені регіональні кластери. Зокрема, в Тулузі розвинена аерокосмічна промисловість, управління якою здійснюється через *rôles de compétitivité* (з 2004 року), де поєднуються влада, наука та бізнес. Ці кластери сприяють децентралізації, проте загальний контроль зберігається за DGA, що дозволяє адаптувати виробництво до локальних потреб.

У межах обох країн діють механізми міжнародної кооперації. Наприклад, британський Joint Economic and Trade Committee співпрацює з партнерами, зокрема з Австралією в межах AUKUS. У Франції прикладом є Franco-German Research Institute of Saint-Louis, що займається спільними розробками. Такі структури підвищують стійкість ВПК до криз, як-от пандемія COVID-19, коли британська Defence Infrastructure Organisation переорієнтувала ресурси на виробництво медичного обладнання, а у Франції через *décret* № 2020-293 було дозволено тимчасові закупівлі без тендерів. Ці адаптації демонструють гнучкість інституцій та інтеграцію ВПК у ширші державні системи [3, с. 56].

Нормативно-правові рамки також передбачають бюджетний контроль. У Великій Британії Office for Budget Responsibility оцінює оборонні видатки, забезпечуючи їх відповідність фіскальній політиці (зокрема в межах щорічних Finance Act). Французька Cour des comptes проводить аудити, публікуючи звіти про ефективність Loi de programmation militaire з рекомендаціями щодо коригування. Обидві системи включають антикорупційні заходи: британський

Bribery Act 2010 передбачає відповідальність за хабарництво в контрактах, тоді як французький Sapin II Law 2016 вимагає впровадження комплаєнс-програм у компаніях.

Ці закони інтегровані в інституційну структуру, зобов'язуючи DE&S та DGA подавати щорічні звіти про дотримання норм. Міжнародний вимір охоплює WTO Agreement on Government Procurement, адаптовану до британського права після Brexit, а у Франції — через правову систему ЄС. Такі норми забезпечують відкритість ринків, водночас передбачаючи винятки з міркувань національної безпеки, що дозволяє надавати преференції місцевим виробникам. Прикладами є британський контракт на F-35 із Lockheed Martin, укладений у межах міжнародних угод, та французькі контракти на підводні човни типу Scorène для експорту з дотриманням ембарго [58, с. 51].

Інституційна структура також інтегрує освітні та дослідницькі компоненти, де британська Defence Academy навчає кадри для ВПК, співпрацюючи з університетами в межах програм на кшталт Defence Technical Undergraduate Scheme. Французькі École Polytechnique та ENSTA Bretagne готують інженерів для DGA з акцентом на дуальну освіту. Ці установи забезпечують кадровий резерв, інтегруючи теорію з практикою в проєктах, таких як британський Tempest fighter чи французький Neuron drone.

Регіональні ініціативи, як-от у Великій Британії Northern Ireland Aerospace, Defence, Security and Space Group, координуються з центральними органами для розвитку галузі. Французька GIFAS (Groupement des Industries Françaises Aéronautiques et Spatiales) об'єднує промисловість і впливає на політику DGA. Такі асоціації посилюють лобіювання, але перебувають під наглядом антимонопольного законодавства, зокрема британського Competition Act 1998. Ці елементи роблять структуру динамічною та адаптованою до технологічних змін, із фокусом на стійкість ланцюгів постачання після Brexit і геополітичних зрушень [22].

У нормативну базу входить і сфера інтелектуальної власності. Intellectual Property Act 2014 (Велика Британія) захищає авторські права на

розробки продукції ВПК, що дозволяє Міністерству оборони реєструвати та отримувати патенти в державних проєктах. У Франції діє Code de la propriété intellectuelle, який передбачає аналогічне регулювання прав, де DGA може виступати власником (розробником) військових технологій. Обидві системи забезпечують трансфер знань у цивільний сектор.

У 2016 році Велика Британія запустила Defence and Security Accelerator для фінансування інновацій, тоді як у Франції у 2018 році фонд Definvest почав інвестувати в стартапи з метою захисту стратегічних активів від іноземного впливу через механізм golden share. Міжнародні нормативні акти, як-от Paris Convention for the Protection of Industrial Property, інтегровані в обидві системи. Прикладами є спільні патенти в межах Eurofighter, що регулюються міждержавними угодами.

Такі правові рамки запобігають витоку технологій завдяки обов'язковим режимам секретності, закріпленим у законах, зокрема британському Official Secrets Act 1989 та французьких актах щодо захисту державної таємниці (décret sur la protection du secret de la défense nationale). Ці заходи інтегрують ВПК у правове поле, забезпечуючи баланс між інноваціями та безпекою [69].

Інституційна структура також включає механізми оцінки ризиків. Британський Defence Safety Authority регулює стандарти безпеки у виробництві, взаємодіючи з DE&S для тестування озброєнь. Французькі відповідні органи, зокрема Service de la qualité de la vie au travail des armées, фокусуються на людському факторі, координуючи діяльність із DGA. Ці структури забезпечують відповідність міжнародним стандартам ISO, зокрема ISO 9001 щодо управління якістю.

Регіональні аспекти, як-от у Франції (регіон Окситанія для авіаційної промисловості), поєднуються з національними через Contrats de plan État-région. У Великій Британії деволюційні адміністрації (наприклад, у Шотландії) мають власні стратегії, однак діють у межах загальнодержавного контролю. Такі системи адаптуються до криз, зокрема енергетичних, через координацію з економічними відомствами — Міністерством бізнесу та торгівлі у Великій

Британії та Міністерством економіки у Франції. Це інтегрує ВПК у ширшу державну інфраструктуру з акцентом на стійкість.

Нормативні рамки також регулюють фінансування. Британський Levelling Up Fund (2021) підтримує регіональні проекти ВПК, поєднуючи їх із оборонним бюджетом. Французький Plan de relance (2020) передбачає фінансування модернізації, зокрема із фокусом на «зелений» перехід у промисловості. Ці програми забезпечують стійкість системи та передбачають аудит для прозорості.

Міжнародні зобов'язання, як-от NATO Defence Investment Pledge (2014), впливають на формування бюджетів, встановлюючи орієнтир у 2 % ВВП на оборону. Прикладами є британські інвестиції в Carrier Strike Group та французькі — у Force de frappe. Таким чином, ці норми забезпечують баланс між національними інтересами та колективними зобов'язаннями.

Інституційна організація охоплює також цифрові аспекти: британська Defence Digital Service модернізує ІТ-системи для ВПК, інтегруючи їх із DE&S. Французька Agence du numérique de la défense зосереджується на кібербезпеці, координуючи діяльність із промисловістю. Ці підрозділи забезпечують захист даних відповідно до GDPR у ЄС (для Франції) та UK GDPR (для Великої Британії). Такі структури адаптують ВПК до цифрової ери, зокрема через проекти на кшталт британської системи Morpheus для комунікацій.

Отже, інституційна структура та нормативно-правова база функціонування військово-промислового комплексу Великої Британії та Франції формують надійну основу для стратегічної незалежності, поєднуючи державний контроль із приватними ініціативами в контексті глобальних реалій.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНЕ БЕЗПЕКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТА СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ В ЄВРОПІ

2.1. Концептуальні основи воєнно-політичних стратегій провідних держав Європи

У європейських країнах формуються різноманітні аспекти воєнно-політичних стратегій, які разом утворюють цілісну концепцію. Одними з провідних гравців у Європі є Велика Британія та Франція. Ці країни намагаються зберігати баланс між національними інтересами, колективними зобов'язаннями в межах НАТО та ЄС, а також сучасними викликами, як-от гібридні загрози чи конкуренція великих держав. Ключовими елементами цих стратегій є поняття «глобальна держава» та «стратегічна автономія». У них відображається прагнення до незалежності у прийнятті рішень і формуванні вектора впливу за межами власного регіону.

У воєнно-політичних нормативах як інструментах зовнішньої політики визначаються не лише оборонні пріоритети, а й дипломатичні підходи, що дозволяють державам адаптуватися до динаміки міжнародних відносин. На європейському рівні ці нормативи пройшли еволюцію від постбіполярного етапу до сучасності. Упродовж цього процесу Франція послідовно позиціонувала себе як лідера стратегічної незалежності, тоді як Велика Британія — як глобального актора, особливо після Brexit.

Аналіз цих підходів свідчить, що воєнно-політичні доктрини впливають на низку ключових факторів:

- 1) формування альянсів;
- 2) реагування на кризи;
- 3) розподіл ресурсів.

Ці фактори підкреслюють напруження між суверенітетом і міжнародною співпрацею.

Концепція стратегічної автономії набуває особливого значення у стратегії Франції. Вона передбачає здатність держави діяти самостійно у сфері

оборони та зовнішньої політики без значної залежності від зовнішніх партнерів, зокрема США. З 2017 року цю ідею активно просуває президент Емманюель Макрон. Вона включає розвиток європейських оборонних спроможностей, зокрема через такі ініціативи, як Permanent Structured Cooperation (PESCO) та European Defence Fund. Ці проєкти сприяють здатності ЄС діяти більш автономно від НАТО в окремих сценаріях. Воєнно-політичні доктрини Франції викладені у *Revue stratégique de défense et de sécurité nationale* (2022), де стратегічна автономія розглядається як ключовий інструмент зовнішньої політики. Вона спрямована на захист інтересів у Європі, Африці та Індо-Тихоокеанському регіоні, а також на протидію гібридним загрозам, зокрема з боку Росії та Китаю. Ці концепції впливають на дипломатію та стимулюють ініціативи, такі як European Political Community (2022), у межах якої Франція виступає координатором зусиль партнерів для підвищення колективної стійкості. Французький підхід відрізняється від інших європейських країн, зокрема Німеччини, акцентом на ядерному стримуванні як основі автономії. Це дозволяє Франції проводити самостійні операції без узгодження з союзниками, як це було в регіоні Сахелю. Таким чином, формується зовнішня політика, у якій поєднуються європейська солідарність і національний суверенітет, а стратегічна автономія виступає каталізатором перерозподілу впливу в Європі [71].

Концепція «глобальної держави» найяскравіше проявляється у стратегії Великої Британії після Brexit. Країна позиціонує себе як глобального актора, здатного проєктувати силу за межами Європи через співпрацю в Атлантичному та Індо-Тихоокеанському регіонах. Ці підходи закріплені в *Integrated Review* (2021), яка передбачає диверсифікацію зовнішньої політики — від європейського фокусу до глобальних альянсів, зокрема AUKUS (разом із США та Австралією). У європейському вимірі Велика Британія зберігає ключову роль у НАТО, але як глобальна держава акцентує увагу на експедиційних можливостях, включно з Carrier Strike Group для операцій у віддалених регіонах. Воєнно-політичні норми також стимулюють участь у

таких ініціативах, як Joint Expeditionary Force із північними європейськими партнерами, де Лондон відіграє провідну роль у колективній обороні поза рамками ЄС. У цій концепції поєднується постімперська спадщина із сучасними геополітичними реаліями, що дозволяє Великій Британії балансувати між безпекою та глобальними інтересами. Значний акцент робиться на технологічному домінуванні, зокрема у космічній сфері та кіберпросторі. Порівняно з Францією, британський підхід менш орієнтований на автономію, натомість більше — на партнерство, зокрема через торговельні угоди та оборонну співпрацю [61].

На зовнішню політику європейських країн впливають воєнно-політичні доктрини, які проявляються через впровадження стратегічних документів у дипломатичні практики. У цьому контексті доктрина Франції просуває ідею європейської автономії під час переговорів з іншими державами. Прикладом цього є *Stratégie nationale de défense* (2017 р., оновлення 2022 р.). У документі зовнішня політика розглядається як продовження оборони, що стимулює ініціативи, такі як *Indo-Pacific Strategy* (2021), у межах якої Париж взаємодіє з Австралією та Індією для протидії впливу Китаю. Завдяки цій доктрині формується позиція Франції в ООН та G7, де вона виступає прихильником реформування багатосторонніх інститутів, інтегруючи концепцію автономії у переговори щодо торгівлі та клімату. Доктрини Великої Британії, зокрема *National Security Strategy* (2015), також суттєво впливають на зовнішню політику завдяки акценту на концепції «глобальної держави». Це проявляється, зокрема, у підтримці України з 2014 року, де Лондон виступає координатором зусиль зі стримування агресії Російської Федерації. Таким чином, доктрини стають інструментом «м'якої сили», дозволяючи державам формувати альянси та водночас зберігати суверенітет [16, с. 16].

Розглядаючи доктрини Італії та Німеччини, можна зробити висновок, що поняття стратегічної автономії набуває більш конкретного змісту: воно поєднується з колективними зобов'язаннями та впливає на зовнішню політику через баланс між інтересами ЄС і національними пріоритетами. У Німеччині

це відображено в National Security Strategy (2023), де автономія трактується як посилення європейської оборони. Це стимулює спільні проекти, зокрема Main Ground Combat System із Францією, формуючи дипломатію, спрямовану на збереження економічної стабільності. Доктрини Італії, своєю чергою, надають перевагу середземноморському виміру автономії. Рим співпрацює з Парижем у військових операціях у Лівії та інтегрує цей підхід у зовнішню політику через торговельні угоди з країнами Африки. Такі приклади демонструють, як стратегічна автономія стає підґрунтям для регіональних ініціатив, дозволяючи державам реагувати на виклики, зокрема тероризм чи міграційні кризи, без надмірної залежності від зовнішнього втручання [29, с. 6].

Стратегічна концепція «глобальної держави» еволюціонує і в нормативних документах скандинавських країн. Після вступу до НАТО (2023–2024 рр.) відбувається балансування між глобальними амбіціями та регіональною безпекою, що впливає на зовнішню політику через участь у Arctic Council. У доктрині Швеції акцент зроблено на лідерстві у сфері гуманітарної допомоги в поєднанні з військовими інструментами для проєкції впливу, зокрема в Африці. У фінській моделі простежується інтеграція концепції «глобальної держави» у доктрину стримування дій Росії, що формує дипломатію через тісну співпрацю зі США [19, с. 33].

Воєнно-політичні доктрини НАТО, зокрема Strategic Concept (2022), також впливають на зовнішню політику європейських держав, інтегруючи поняття стратегічної автономії та глобальної ролі в колективній стратегії. Держави-члени адаптують свої національні пріоритети до вимог Альянсу. Це проявляється, зокрема, у посиленні східного флангу після 2014 року, де Польща та країни Балтії використовують доктринальні підходи для розвитку дипломатичних відносин зі США, поєднуючи автономію з колективною обороною [62].

Модель зовнішньої політики Франції в постбіполярній системі, особливо в Індо-Тихоокеанському регіоні, демонструє вплив доктрин на дипломатію. Стратегічна автономія дозволяє Парижу розвивати партнерства з

Японією та В'єтнамом для стримування Китаю, інтегруючи військові елементи в торговельні угоди. Такий підхід ілюструє, як доктрини сприяють формуванню багатосторонніх ініціатив і дозволяють Франції позиціонувати себе як глобального актора [34, с. 23].

Особливості формування концепції зовнішньої політики Франції з 2017 року підкреслюють роль Макрона в просуванні автономії, де доктрини впливають на переговори з Росією та Україною, балансує між діалогом та стримуванням. Це формує європейську політику, де Париж ініціює формати на кшталт Normandy Format, інтегруючи воєнні аспекти в дипломатію [28].

У працях Дюкло зовнішня політика Франції в умовах глобальних змін демонструє:

- 1) доктрини пристосовуються до кризи;
- 2) впливають на позиції НАТО і ЄС, де інструментом лідерства в кліматичних перемовинах та боротьбі з тероризмом стає автономія [43].

Отже, основа концепції воєнно-політичних стратегій головних європейських країн формується завдяки аналізу глобальної держави, стратегічної незалежності, впливу доктрин та розумінню динаміки зовнішньої політики в умовах різноманітних викликів.

2.2. Трансформація безпекового середовища в Європі після 2014 року

Після 2014 року європейське безпекове середовище зазнало трансформацій, які стали радикальними зрушеннями, спричиненими російською анексією Криму, початком війни на сході України (Донбасі) та ескалацією терористичних загроз. Зазначені події змусили провідні держави переглянути власні стратегічні пріоритети, що не оминуло й Британію та Францію. Їхні цілі:

- 1) посилення колективної оборони;
- 2) диверсифікація підходів до загроз;
- 3) реформування оборонної політики.

Після анексії Криму (березень 2014 р.) було порушено постбіполярний порядок, що продемонструвало використання гібридних методів війни. До них належать кібератаки, дезінформація та дії, спрямовані на підрив довіри до існуючих європейських безпекових механізмів. З квітня 2014 року триває війна на Донбасі. Вона переросла у конфлікт, який згодом еволюціонував у повномасштабні військові дії на території України з боку росії. Під час атак застосовувалася різна техніка, наприклад безпілотники та артилерія, що продемонструвало вразливість східних кордонів НАТО та ЄС. Це змусило як Лондон, так і Париж переорієнтувати увагу з глобальних місій на забезпечення стабільності на континенті. Паралельно зросли терористичні загрози, пов'язані з радикальним ісламізмом, зокрема після атак у Парижі (листопад 2015 р.) та в Манчестері (травень 2017 р.). Ці події посилювали внутрішні виклики та спричинили розширення розвідувальних і антитерористичних заходів. Крім того, ці події стали каталізатором трансформації європейського безпекового середовища, перетворивши його з відносно стабільного на динамічне поле конкуренції, де пріоритети Лондона еволюціонували в бік активного стримування дій росії, а Париж — у напрямі зміцнення незалежної оборонної спроможності в Європі.

Велика Британія почала переглядати пріоритети після анексії Криму. Один із головних членів НАТО – Лондон – ініціював посилення східного флангу Альянсу: розгортання батальйонних груп відбулося в Балтійських країнах і Польщі (з 2017 р.) в межах операції Enhanced Forward Presence. Така реакція стала відображенням усвідомлення гібридних загроз, де російські дії поєднували військові операції з пропагандою. Це змусило уряд Британії оновити National Security Strategy 2015 року, посиливши кібербезпеку та акцент на інформаційній війні. Російсько-українська війна на Донбасі підвищила увагу до вищезазначених аспектів: Велика Британія почала надавати військову допомогу Україні, включно з тренувальними місіями через операцію Orbital (з 2015 р.), що еволюціонувало до постачання протитанкових систем NLAW у 2022 році. Це демонструє переорієнтацію з глобальних

операцій в Афганістані на забезпечення європейської стабільності. Терористичні загрози, такі як атака в Лондоні в березні 2017 року, змусили Лондон інтегрувати внутрішню безпеку в зовнішню політику, посиливши співпрацю з ЄС у сфері розвідки через Europol, незважаючи на Brexit. Ці зміни підкреслили трансформацію пріоритетів від постколоніальних амбіцій до континентальної оборони, де британське законодавство, зокрема Investigatory Powers Act 2016 року, розширило повноваження служб для моніторингу загроз, пов'язаних із радикалізацією та іноземним втручанням [8].

Анексія Криму показала слабкі сторони і для Франції, зокрема вразливість європейських кордонів, що змусило Париж переглядати власну оборонну доктрину з посиленням солідарності зі східними партнерами. Це проявилось в участі в місії NATO Air Policing у Балтії з 2014 року та наданні Україні розвідувальних даних. Війна на сході України підкреслила необхідність переходу від фокусу на африканських операціях до європейських. У цьому контексті Франція ініціювала European Intervention Initiative (2018 р.) для швидкого реагування на кризи без залежності від НАТО. Париж інтегрував внутрішню безпеку в зовнішню політику після зростання терористичних загроз, пов'язаних з ІДІЛ, зокрема після атак у Ніцці (липень 2016 р.). Було посилено контроль за радикальними мережами через Loi relative à la sécurité intérieure et à la lutte contre le terrorisme 2017 року, який розширив повноваження поліції для превентивних заходів. Ці трансформації відобразили зсув пріоритетів від глобальної проєкції сили до регіональної стійкості, де французька дипломатія, як у нормандському форматі з 2014 року, поєднувала переговори з військовою підтримкою, демонструючи адаптацію до гібридних конфліктів [15].

Після 2014 року європейське безпекове середовище зазнало глибоких змін через тимчасову окупацію Криму та локальну війну на Донбасі. Ці події змусили НАТО переглянути власну стратегію на Варшавському саміті, який відбувся у 2016 році. Для швидкого розгортання військ (500 осіб) було запроваджено Very High Readiness Joint Task Force. Ініціативу підтримав

Лондон, який очолив батальйон в Естонії. Своєю чергою, Париж посилив участь в оборонних місіях на Сході, закріпивши це в *Revue stratégique de défense* (2017 р.).

У контексті терористичних загроз зростала складність безпекового середовища: атаки в Брюсселі (березень 2016 р.) підкреслили необхідність посилення внутрішньої координації, змусивши обидві столиці реформувати розвідувальні служби — британську через Joint Terrorism Analysis Centre, а французьку — через Centre national de contre-terrorisme з 2017 року. Ці події трансформували пріоритети: Лондон зосередився на стримуванні через збільшення оборонного бюджету до 2% ВВП з 2016 року, а Париж — на європейській оборонній автономії через Permanent Structured Cooperation з 2017 року, що дозволило реалізовувати спільні проєкти з Німеччиною для протидії гібридним загрозам [13, с. 66].

Зростання терористичних загроз після 2014 року, пов'язане з поверненням бойовиків із Сирії та Іраку, змусило Францію переглянути пріоритети в напрямі посилення операцій у Сахелі, де операція Barkhane з 2014 року еволюціонувала у боротьбу з джихадистами, але зазнала труднощів через політичні зміни, як у Малі 2022 року. Анексія Криму та війна на Донбасі вплинули на це, змушуючи Париж балансувати ресурси між Європою та Африкою, де тероризм загрожував міграційними потоками до Європи. Лондон, у свою чергу, посилив антитерористичні заходи через Prevent Strategy 2011 року, оновлену у 2018 році для протидії онлайн-радикалізації, інтегруючи це з реакцією на російську агресію через посилення кібероборони. Ці трансформації підкреслили необхідність комплексного підходу, де французьке законодавство, зокрема Loi sur la programmation militaire 2019–2025 років, виділило кошти на розвідку, а британське — через Counter-Terrorism and Security Act 2015 року — розширило повноваження для моніторингу поверненців [67].

Війна на сході України дала поштовх і до інших змін. З 2016 року з'явилася ініціатива Global Britain, у якій втілювалися оновлені пріоритети

Лондона. Велика Британія посилила підтримку України: постачання нелетальної допомоги, а з 2022 року — летальної. Таким чином було продемонстровано зсув від пасивного спостереження до активних дій зі стримування. Після анексії Криму на вищому рівні посилилися морські загрози, і Лондон змушений був підвищити свою присутність у Чорному морі через операції НАТО. Терористичні загрози також посилили внутрішні виклики: атаки в Манчестері змусили інтегрувати безпеку громадян у зовнішню політику. Реакція Парижа була подібною: посилення підтримки України здійснювалося через нормандський процес, із акцентом на дипломатію в поєднанні з військовим навчанням у Польщі. Описані зміни стали трансформацією європейського середовища: держави перейшли від фокусу на економічному розвитку до оборонної консолідації [2].

Терористичні загрози після 2014 року, посилені атаками в Парижі, змусили Францію запровадити стан надзвичайного стану з листопада 2015 до листопада 2017 року, що дозволило розширити пошуки та арешти, інтегруючи це в зовнішню політику через операції в Сирії проти ІДІЛ. Анексія Криму та війна на Донбасі вплинули опосередковано, змушуючи Париж балансувати ресурси, де російська дезінформація посилювала внутрішні розколи. Лондон реагував аналогічно, посилюючи кордони через Immigration Act 2016 року для контролю мігрантів, потенційно пов'язаних з тероризмом, поєднуючи з реакцією на російську агресію через посилення MI5. Ці трансформації підкреслили гібридну природу загроз, де європейське середовище стало ареною для комбінованих викликів [45, с. 9].

Перегляд пріоритетів Парижа після 2014 року включав трансформацію відносин з НАТО, де Франція посилила участь у Альянсі, очоливши батальйон у Литві з 2017 року, реагуючи на анексію Криму та війну на Донбасі. Терористичні загрози додали шар, де Париж ініціював Operation Sentinelle з 2015 року для внутрішньої охорони, інтегруючи це з зовнішньою політикою через коаліцію проти ІДІЛ. Лондон, у свою чергу, посилив оборонні зв'язки з Францією через Lancaster House Treaties 2010 року, оновлені після 2014 року

для спільних операцій. Ці зміни відобразили еволюцію європейського середовища до більш інтегрованої оборони [37].

Отже, трансформація безпекового середовища в Європі після 2014 року, зумовлена анексією Криму, війною на Донбасі та терористичними загрозами, призвела до фундаментального перегляду пріоритетів Лондона та Парижа, спрямованого на посилення стійкості та адаптації до гібридних викликів.

2.3. Роль НАТО та ЄС у формуванні оборонного курсу Великої Британії та Франції

У формуванні оборонного аспекту Франції та Британії велику роль відіграють НАТО та ЄС, які визначаються співвідношенням національних інтересів і колективних зобов'язань. При цьому обидві держави дотримуються балансу між суверенними пріоритетами та спільними механізмами безпеки, і як перша, так і друга країна адаптуються до геополітичних змін після 2014 року.

Трансатлантичним альянсом є НАТО, який забезпечує колективну оборону відповідно до статті 5 Північноатлантичного договору (1949 р.). У ньому гарантується взаємна підтримка у випадку агресії. Натомість ЄС розвиває незалежні можливості для кризового менеджменту, включно з операціями за межами Європи. З 1999 року це підпорядковується Спільній політиці безпеки і оборони (СПБО). Для Великої Британії після Brexit НАТО залишається основою оборони, дозволяючи проєкцію глобальної сили через партнерства зі США, тоді як ЄС слугує платформою для економічної та гуманітарної співпраці у сфері безпеки. Франція, навпаки, акцентує на європейській автономії в ЄС, використовуючи НАТО як доповнення для стримування росії, де національні інтереси, як-от ядерне стримування, інтегруються в колективні рамки без втрати незалежності. Це співвідношення формує оборонний курс, де Лондон і Париж координують дії для посилення стійкості Європи, але з урахуванням власних стратегічних амбіцій.

Головну роль у формуванні оборонного курсу Британії відіграє НАТО. Тут національні інтереси в глобальній проєкції сили координуються з колективними обов'язками Альянсу. У цьому контексті Лондон виступає лідером ініціатив, подібних до Joint Expeditionary Force (JEF) з 2014 року. Для швидкого реагування на кризи в Балтії та Північній Європі в межах ініціативи об'єднано сили дев'яти країн. Описана структура базується на британському лідерстві, де національні ресурси інтегруються в колективні операції, наприклад Carrier Strike Group. Це забезпечує баланс між суверенними пріоритетами, зокрема захистом Фолклендських островів, і союзницькими завданнями, включаючи стримування росії після анексії Криму.

У контексті ЄС Велика Британія після Brexit зберігає співпрацю через Political Declaration on Security 2019 року, що дозволяє участь у проєктах PESCO як третій країні, узгоджуючи національні інтереси в технологічному розвитку з колективними зусиллями ЄС у сферах кібербезпеки та мобільності військ. Це співвідношення підкреслює, як Лондон використовує НАТО для посилення трансатлантичних зв'язків, тоді як ЄС слугує доповненням для економічної стабільності, демонструючи адаптацію оборонного курсу до пост-Brexit реалій без повної ізоляції від європейських механізмів. Достовірність такого підходу підтверджується брошурою JEF, яка деталізує оперативну сумісність сил, дозволяючи Британії інтегрувати національні активи в колективні сценарії [65].

У формуванні оборонного курсу Франції НАТО виступає інструментом колективної оборони, де національні інтереси в межах стратегічної автономії балансуються із зобов'язаннями Альянсу, як у участі в операціях Enhanced Forward Presence з 2017 року, де французькі сили розгорнуті в Румунії для стримування загроз на східному фланзі. Це дозволяє Парижу поєднувати ядерне стримування, засноване на Force de frappe з 1960-х років, з колективними механізмами, такими як NATO Battlegroups, узгоджуючи суверенні пріоритети в Індо-Тихоокеанському регіоні з альянсовими завданнями в Європі. Щодо ЄС, Франція лідирує в СПБО, ініціюючи проєкти

на кшталт European Defence Industrial Development Programme з 2018 року, що фінансує спільні розробки озброєнь, дозволяючи інтегрувати національні компанії, як-от Dassault, у колективні рамки для зменшення залежності від зовнішніх постачальників. Це співвідношення національних і колективних інтересів проявляється в Loi de programmation militaire 2019–2025 років, яка виділяє ресурси на участь у PESCO, балансує автономію з солідарністю, як в операціях Takuba в Сахелі до 2022 року, де французьке лідерство поєднувалося з європейськими контингентами. Такий підхід підкреслює, як Париж використовує ЄС для посилення європейської оборони, тоді як НАТО забезпечує трансатлантичний вимір, демонструючи гнучкість у формуванні курсу [41].

Співвідношення національних інтересів Великої Британії з колективними зобов'язаннями в НАТО проявляється в Integrated Review 2021 року, де Лондон окреслює роль Альянсу як основи для глобальної безпеки, інтегруючи національні пріоритети, як AUKUS 2021 року, з альянсовими, дозволяючи спільні операції з США в Європі без конфлікту з європейськими партнерами. У ЄС після Brexit Британія зберігає доступ до програм через Third Country Participation Framework 2021 року, узгоджуючи інтереси в технологічному трансфері з колективними проектами, такими як Mobility Package для логістики. Для Франції це співвідношення в НАТО включає реінтеграцію у військову структуру 2009 року, де національні інтереси в Африці балануються з колективними, як в операціях Resolute Support в Афганістані до 2021 року, демонструючи адаптацію до гібридних загроз. В ЄС Париж просуває Strategic Compass 2022 року, що визначає пріоритети СПБО, інтегруючи національне ядерне стримування з колективними силами швидкого реагування, дозволяючи баланс між суверенітетом і солідарністю в кризах, як у підтримці України з 2022 року. Ці механізми формують оборонний курс, де обидві держави оптимізують ресурси для спільних викликів, зберігаючи національні акценти [48].

Роль ЄС у формуванні оборонного курсу Франції акцентується на СПБО, де національні інтереси в лідерстві інтегруються з колективними зобов'язаннями, як у European Intervention Initiative 2018 року, що об'єднує 14 країн для автономних операцій, дозволяючи Парижу координувати сили поза НАТО для місій в Африці. Це співвідношення проявляється в *Revue stratégique* 2022 року, де Франція балансує ядерну незалежність з європейськими проєктами, такими як Future Combat Air System з Німеччиною та Іспанією, посилюючи колективну оборону без втрати суверенітету. Для Великої Британії ЄС після Brexit слугує платформою для вибіркової співпраці, як у проєктах PESCO через асоційоване членство з 2023 року, узгоджуючи національні інтереси в кібербезпеці з колективними, демонструючи продовження партнерства в галузях, де НАТО не охоплює економічний вимір. У НАТО Лондон лідирує в ініціативах на кшталт Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic 2022 року, інтегруючи національні технології з альянсовими, балансуючи глобальні амбіції з європейською стабільністю. Такий підхід підкреслює, як обидві держави використовують організації для посилення курсу, де колективні зобов'язання доповнюють національні пріоритети в протидії загрозам [59, с. 49].

Колективні зобов'язання в НАТО формують оборонний курс Великої Британії через участь у стратегічних концепціях, як у документі 1991 року, що заклав основу для розширення Альянсу на схід, дозволяючи Лондону узгоджувати національні інтереси в трансатлантичних зв'язках з колективними, як в операціях у Косово 1999 року та Афганістані. Після 2014 року це еволюціонувало до посилення східного флангу, де Британія очолює батальйон в Естонії, балансуючи суверенні пріоритети в Індо-Тихоокеанському регіоні з європейською солідарністю. Для Франції НАТО доповнює ЄС, де колективні зобов'язання в Альянсі, як в операціях у Лівії 2011 року, інтегруються з національними, дозволяючи Парижу зберігати автономію в СПБО через проєкти на кшталт EU Battlegroups з 2007 року. Це співвідношення проявляється в балансі між ядерною політикою Франції та

колективними механізмами, де Париж сприяє реформам НАТО для кращої сумісності з ЄС, демонструючи адаптацію до сучасних загроз. У ЄС Велика Британія через Foreign Policy, Security and Defence Cooperation Agreement 2020 року зберігає доступ до операцій, узгоджуючи інтереси з колективними, як у боротьбі з піратством в Індійському океані [63].

Завдяки European Political Community з 2022 року посилюється роль Європейського Союзу у процесі формування оборонних позицій обох держав. У цьому форматі позиція Франції — лідерство — інтегрується у колективні дискусії про безпеку. Це дозволяє Парижу координувати дії з Британією за межами формальних структур ЄС для того, щоб обговорювати можливі загрози з боку РФ. Цю ініціативу започаткував Макрон. У ній балансуються суверенні пріоритети із солідарністю. Наприклад, під час переговорів про енергетичну безпеку демонструється роль ЄС як платформи для обговорення. У випадку з Британією це проявляється в ролі зовнішнього партнера, де глобальні плани узгоджуються з європейськими, натомість НАТО є основою для військових дій. У Франції СПБО дозволяє інтегрувати національні сили в колективні операції, як у EUFOR у Чаді 2008–2009 років, балансуючи взаємодію з НАТО для уникнення дублювання. Такий підхід підкреслює, як організації доповнюють одна одну, формуючи курс через баланс інтересів [64].

Співвідношення національних інтересів із колективними в НАТО та ЄС для Франції включає внески в міжнародні організації, де Париж фінансує 16% бюджету НАТО та значну частку бюджету ЄС, узгоджуючи суверенні пріоритети із солідарністю, як у операціях Minerva для морської безпеки. Для Британії це проявляється в пост-Brexit угодах, де Лондон зберігає участь у програмах ЄС через Horizon Europe для оборонних технологій, балансуючи це з НАТО. У контексті України обидві держави координують допомогу через альянсові механізми, демонструючи інтеграцію інтересів [23].

Отже, роль НАТО та ЄС у формуванні оборонного курсу Великої Британії та Франції забезпечує баланс національних інтересів із колективними зобов'язаннями, сприяючи стійкості Європи в умовах сучасних викликів.

РОЗДІЛ 3. ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРАТЕГІЇ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ: ВІД «GLOBAL BRITAIN» ДО АКТИВНОГО СТРИМУВАННЯ

3.1. Вплив Brexit на воєнно-політичну ідентичність Британії

Радикальна трансформація воєнно-політичної ідентичності Британії на міжнародній арені відбулася під впливом Brexit. 31 січня 2020 року Велика Британія вийшла з Європейського Союзу, що змусило Лондон переосмислити власні пріоритети в таких аспектах:

- 1) оборона;
- 2) безпека;
- 3) зовнішньополітичні пріоритети.

Вони були переорієнтовані від європейського фокусу до концепції «Global Britain» як автономного глобального актора. У цьому процесі відбувалося формування нової ідентичності: Велика Британія позиціонує себе як держава з глобальними амбіціями, здатна проєктувати силу поза межами континенту через посилення трансатлантичних зв'язків, співпрацю в Індо-Тихоокеанському регіоні та участь у стримуванні авторитарних режимів. У 2021 році ключовим документом став Integrated Review — комплексний огляд безпеки, оборони та зовнішньої політики. У ньому було зафіксовано трансформацію основних підходів. Документ описує стратегічні напрямки в умовах конкуренції великих держав, технологічних змін та гібридних загроз. Під час огляду зроблено висновок, що Brexit постає можливістю для відновлення суверенітету, а також дозволяє Великій Британії гнучко формувати альянси без обмежень ЄС, однак одночасно виникають виклики в координації з європейськими партнерами, відповідальними за оборону та безпеку. Еволюція воєнно-політичної ідентичності відбулася від євроцентричної до глобальної, де національні інтереси, як-от торговельні шляхи або ядерне стримування, входять у ширшу стратегію протидії росії та Китаю. Це підкреслює необхідність інвестування в дипломатію, розвідку й технології.

У березні 2021 року урядом Бориса Джонсона було опубліковано Integrated Review 2021 року. У ньому представлено всебічний аналіз, де Brexit є каталізатором посилення ролі Великої Британії в глобальному середовищі. Це дозволило позбутися європейських бюрократичних обмежень і зосередитися на партнерстві з Австралією, країнами Співдружності та США. У документі окреслено чотири головні цілі:

- 1) стійкість до загроз;
- 2) глобальне лідерство;
- 3) технологічний суверенітет;
- 4) економічне процвітання.

У кожному з цих положень воєнно-політична ідентичність формується через «інтегровану» політику, де поєднуються оборона, розвиток і дипломатія.

Завдяки Brexit Велика Британія змогла переглянути свої зобов'язання в НАТО та посилити внесок у колективну оборону без необхідності узгодження з Брюсселем, як у випадку з розгортанням сил у Балтії та Чорному морі. Огляд підкреслює зсув від європейської солідарності до глобальних мереж, де Британія позиціонує себе як «силу добра» у світі, здатну реагувати на кризи, такі як пандемія COVID-19 чи російська агресія проти України, через самостійні ініціативи. Ця трансформація ідентичності проявляється в збільшенні оборонного бюджету до 2,2% ВВП, інвестиціях у кібербезпеку та штучний інтелект, що дозволяє компенсувати втрату доступу до європейських фондів оборони, таких як European Defence Fund. Водночас документ визнає виклики, як-от потенційне ослаблення координації з ЄС у сферах міграції та тероризму, пропонуючи нові формати співпраці, такі як Е3 (Британія, Франція, Німеччина) для дипломатичних зусиль щодо Ірану чи України. Такий аналіз розкриває, як Brexit стимулював переосмислення ролі Британії як глобального актора, де воєнно-політична ідентичність стає інструментом для відновлення впливу в постімперському контексті [47].

Після Brexit воєнно-політична ідентичність Великої Британії еволюціонувала з посиленням трансатлантичних зв'язків. Тут Integrated

Review (2021 р.) робить акцент на співпраці зі США як основі глобальної стратегії. Таким чином Лондон може компенсувати вихід з ЄС через різні ініціативи, як-от AUKUS (укладено у вересні 2021 р.) для розвитку ядерних підводних човнів з Австралією. Завдяки цьому пакту видно, як змінюється ідентичність — від європейської до індо-тихоокеанської орієнтації. У цьому випадку національні інтереси в безпеці морських шляхів і торгівлі узгоджуються з колективними зусиллями проти китайського експансіонізму. Після аналізу складається висновок, що зростає необхідність диверсифікації альянсів, де Brexit звільнив Британію від обмежень Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС, дозволяючи самостійні угоди, такі як торговельна з Індією чи оборонна з Японією. Водночас це створило напругу з європейськими партнерами, як у випадку з Францією, де скасування контракту на підводні човни для Австралії призвело до дипломатичної кризи, висвітлюючи конфлікт між глобальними амбіціями Британії та європейською солідарністю. Integrated Review пропонує рішення через «інтегрований» підхід, де оборонні сили, як-от Royal Navy, інтегруються в глобальні операції, компенсуючи втрату доступу до європейських місій, таких як Operation Atalanta в Індійському океані. Ця трансформація ідентичності підкреслює перехід від «м'якої сили» ЄС до «жорсткої» через НАТО та нові альянси, де Британія позиціонує себе як міст між Європою та Індо-Тихоокеанським регіоном, інвестуючи в технології, як-от гіперзвукові ракети, для збереження конкурентної переваги [50].

В аналізі впливу Brexit на воєнно-політичну ідентичність кризь положення Integrated Review 2021 року розкривається посилений фокус на стримуванні дій росії. У цьому контексті Велика Британія, яка не залежить від ЄС, посилила підтримку України. Зазначену допомогу було зафіксовано в угоді про безпеку 2024 року. У ній передбачено довгострокову співпрацю у сфері навчання, оборони та постачання озброєнь. Під час огляду росія постає як «гостра загроза», тому Лондон був змушений спрямувати ресурси не на глобальні місії, як раніше, а на європейський театр. Після цього було посилено його присутність у НАТО завдяки лідерству в батальйонній групі в Естонії та

операціях у Чорному морі. Завдяки Brexit Велика Британія змогла запроваджувати незалежні політичні санкції проти росії, узгоджуючи їх зі США. Проте залишаються відмінності з ЄС, зокрема у сфері торгівлі енергоносіями, що підкреслює автономність зовнішньої політики. Одночасно з цим з'явилися нові виклики у співпраці з ЄС, де ситуацію ускладнила втрата доступу до Europol у сфері протидії гібридним загрозам, таким як дезінформація або кібератаки. Було запропоновано нові механізми обміну розвідданими, зокрема UK-EU Security Cooperation Agreement 2020 року. У Integrated Review підкреслюється необхідність «інтегрованих» відповідей. У цьому випадку воєнно-політична ідентичність формується через поєднання військової допомоги Україні з дипломатією, де Велика Британія стає лідером у підтримці східноєвропейських партнерів, а компенсація Brexit відбувається через посилення ролі в НАТО та G7 [36].

У Integrated Review 2021 року аналізується вплив Brexit на оборонну ідентичність Великої Британії в контексті технологічного суверенітету: вихід з ЄС став стимулом для інвестування в національні програми, як-от Tempest fighter jet з Японією та Італією. Завдяки цьому стало можливим уникати залежності від європейських консорціумів на кшталт Airbus. У документі висвітлено стратегію досягнення статусу «наукової супердержави», з акцентом на штучний інтелект, квантові технології та біотехнології. У цьому випадку Brexit звільнив Велику Британію від європейських регуляцій, наприклад GDPR у повному обсязі, що дозволило гнучкіше партнерство зі США. Таким чином відбулася трансформація ідентичності, яка пройшла шлях від європейського партнера до глобального інноватора. Відповідно до цього національні інтереси в економічному зростанні впроваджуються в оборонну сферу, наприклад, через Defence and Security Industrial Strategy 2021 року. Подібні оновлення стимулюють місцеве виробництво для зменшення імпорту. Одночасно під час аналізу визначено ризики, наприклад втрату доступу до Horizon Europe. Натомість запропоновано альтернативні фонди, зокрема Global Innovation Fund, для співпраці з країнами, що не входять до ЄС. Завдяки

цьому підкреслюється еволюція воєнно-політичної ідентичності до «глобальної Британії», де інструменти проєкції сили стають технологічними, із компенсацією Brexit через нові альянси та інвестиції [57].

Вплив Brexit на зовнішньополітичну ідентичність Британії через Integrated Review 2021 року проявляється в переорієнтації на Індотихоокеанський регіон, де Лондон позиціонує себе як ключового гравця у стримуванні Китаю в межах AUKUS, що передбачає обмін технологіями для ядерних підводних човнів, демонструючи незалежність від ЄС. Огляд окреслює «tilt» до Азії як стратегічний зсув, де національні інтереси в торгівлі, як угоди з Австралією та Новою Зеландією, інтегруються з оборонними, дозволяючи компенсувати втрату європейського ринку через нові партнерства. Це трансформувало ідентичність від євроцентричної до глобальної, де Британія використовує свою історичну присутність у регіоні, зокрема бази в Брунеї, для посилення ролі в Quad та Five Eyes. Водночас це створило напругу з ЄС, де Франція критикувала AUKUS як підрив європейської автономії, висвітлюючи конфлікт інтересів. Integrated Review пропонує баланс через «інтегровану» дипломатію, де воєнно-політична ідентичність формується через поєднання торгівлі та безпеки, позиціонуючи Британію як лідера у протидії авторитарним тенденціям [26, с. 434].

Аналіз Integrated Review 2021 року розкриває вплив Brexit на ідентичність Британії в контексті підтримки України, де Лондон, звільнений від ЄС, уклав угоду про сторічне партнерство у 2025 році, що передбачає всебічну співпрацю в обороні, економіці та технологіях, демонструючи лідерство у стримуванні Росії. Документ окреслює Україну як ключовий елемент європейської безпеки, де національні інтереси Британії в стабільності континенту інтегруються з глобальними, дозволяючи самостійні ініціативи, як постачання танків Challenger 2 та ракет Storm Shadow. Це трансформувало ідентичність до «лідера в солідарності», де Brexit дозволив гнучкішу політику, відмінну від ЄС за темпами допомоги, підкреслюючи автономію зовнішньої політики. Водночас огляд визнає необхідність координації з ЄС для логістики,

пропонуючи формати на кшталт Ramstein для узгодження зусиль. Такий підхід підкреслює еволюцію воєнно-політичної ідентичності до активного глобального гравця, що компенсує Brexit через посилення ролі в підтримці демократій [31].

Integrated Review 2021 року аналізує Brexit як можливість для відновлення оборонної ідентичності через посилення національних сил, де Британія планує збільшити чисельність армії та модернізувати флот, дозволяючи компенсувати втрату європейських партнерств через нові альянси. Документ окреслює стратегію «майбутніх сил» з акцентом на інтеграцію технологій, де національні інтереси в суверенітеті поєднуються з глобальними, демонструючи перехід від залежності від ЄС до незалежності. Це трансформувало ідентичність до «інноваційної сили», де інвестиції в космос і кіберсферу компенсують Brexit [51].

Вплив Brexit на ідентичність проявляється в перегляді відносин з ЄС, де Integrated Review пропонує «кооперативну конкуренцію», дозволяючи Британії брати участь у проєктах PESCO як третій країні, балансує національні інтереси з колективними. Це еволюціонувало ідентичність до «партнера ззовні», де Лондон зберігає вплив через формат Е3.

Аналіз огляду розкриває економічний вимір, де Brexit стимулював диверсифікацію торгівлі, інтегровану з обороною, позиціонує Британію як глобального трейдера. Воєнно-політична трансформація включає посилення розвідки, де МІБ адаптується до глобальних загроз, компенсуючи втрату доступу до європейських баз даних. Integrated Review підкреслює роль у кліматичній безпеці, де Brexit дозволив самостійні ініціативи в COP26, інтегруючи екологію з обороною. Вплив на ідентичність проявляється в культурному вимірі, де «Global Britain» просувається як наратив незалежності через медіа та освіту. Огляд аналізує виклики в людських ресурсах, де Brexit ускладнив рекрутинг з ЄС, змушуючи посилити національні програми. Еволюція ідентичності включає гендерний аспект, де Integrated Review акцентує на інклюзивності у збройних силах для глобальної ролі. Аналіз

розкриває вплив на ядерну політику, де Brexit підтвердив незалежність Trident, інтегруючи його з глобальними альянсами. Воєнно-політична ідентичність трансформувалася до «гібридної», де Brexit дозволив поєднувати жорстку та м'яку силу в зовнішній політиці.

Таким чином, вплив Brexit на воєнно-політичну ідентичність Британії, проаналізований через Integrated Review 2021 року, демонструє перехід до глобальної орієнтації, де національні пріоритети інтегруються з новими альянсами для посилення ролі у світі.

3.2. Пріоритети Лондона в Індо-Тихоокеанському регіоні та створення AUKUS

Після Brexit пріоритетами Лондона в Індо-Тихоокеанському регіоні стали стратегічні аспекти як інструмент глобальної переорієнтації зовнішньої політики Британії. Ця країна змістила увагу з європейського континенту до Тихого океану та Азії, що було відповіддю на посилення впливу Китаю, різні виклики та диверсифікацію партнерств.

У вересні 2021 року було створено AUKUS — тристоронній пакт між Австралією, Великою Британією та США. Це стало посиленням військово-технічної співпраці, спільних операцій та розвитку оборонних можливостей. Завдяки цьому альянсу не лише підкреслюється зміна британських пріоритетів для протидії можливим загрозам з боку Пекіна, а й посилюються трансатлантичні зв'язки, що дозволяє Лондону компенсувати втрату співпраці з ЄС через інші формати партнерства. Зсув уваги в стратегіях відобразився і в інвестиціях у морську присутність, економічну дипломатію та кібербезпеку. Індо-Тихоокеанський регіон розглядається як ключовий у глобальній торгівлі, з акцентом на союзницькі зобов'язання та захист морських шляхів. Своєю чергою, AUKUS є інструментом передачі ядерних технологій Австралії. Ці дії радикально змінили баланс сил у регіоні, викликали реакцію інших держав, зокрема Франції, та підкреслили амбіції Великої Британії як глобального гравця.

Зміщення вектора стратегічної уваги Лондона до Індо-Тихоокеанського регіону після Brexit 2016 року було зумовлене необхідністю переосмислення ролі Великої Британії у світі, де регіон, що охоплює понад 60% глобального населення та значну частку світової торгівлі, став ареною конкуренції великих держав, зокрема США та Китаю. Британський уряд, керуючись концепцією «Global Britain», викладеною в Integrated Review 2021 року, визначив Індо-Тихоокеанський регіон як пріоритетний для зовнішньої політики, акцентуючи на економічних можливостях. Зокрема, у 2023 році відбулося приєднання до Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership (CPTPP), що дозволило диверсифікувати торгівлю за межами Європейського Союзу.

Зсув стратегічної уваги також супроводжувався посиленням військової присутності: у 2021 році відбулося розгортання авіаносної групи HMS Queen Elizabeth у регіоні. Під час цього відбулися спільні навчання з партнерами, зокрема Індією та Японією. Вони продемонстрували готовність до захисту свободи судноплавства в Південно-Китайському морі. У цьому контексті китайські претензії на 90% акваторії створюють напругу. Такий зсув підкріплювався дипломатичними ініціативами, зокрема участю в Quad (Австралія, Індія, США, Японія), де з 2021 року Британія як «діалоговий партнер» координує зусилля щодо протидії експансіонізму Китаю, включно з інвестиціями в інфраструктуру через ініціативу G7 Build Back Better World. Військово-технічне співробітництво зі США та Австралією в цьому контексті стало логічним продовженням, дозволяючи Лондону інтегрувати свої технологічні активи, як-от системи sonar та кіберзахист, у регіональні структури, компенсуючи Brexit через нові альянси, що не обмежені європейськими регуляціями. Достовірність такого зсуву підтверджується концепцією британського Indo-Pacific Tilt, окресленою в Integrated Review, де регіон визначається як центр глобальної ваги до 2050 року з акцентом на баланс між економічними інтересами та безпековими імперативами [7, с. 216].

Створення AUKUS як тристороннього пакту у 2021 році стало кульмінацією посилення військово-технічного співробітництва між

Лондоном, Вашингтоном та Канберрою, де пріоритети Британії в Індо-Тихоокеанському регіоні зосередилися на розвитку підводного флоту Австралії з ядерними реакторами, що дозволило радикально посилити регіональну стійкість проти потенційних загроз. Угода, анонсована 15 вересня 2021 року в Joint Leaders Statement on AUKUS, передбачає передачу технологій для будівництва восьми атомних підводних човнів класу Virginia для Австралії, з британським внеском у дизайн та інтеграцію систем, таких як елементи класу Astute, що забезпечує сумісність із силами НАТО.

У такій співпраці відбулося зміщення стратегічної уваги Лондона до посилення deterrence в регіоні. Було визначено, що китайські дії в Південно-Китайському морі та Тайванській протоці вимагають колективної відповіді. Це дозволяє Британії компенсувати обмежені ресурси завдяки спільним розробкам. Пріоритети охоплюють не лише ядерні технології, а й гіперзвукову зброю, кібербезпеку та штучний інтелект, де британські компанії, як-от BAE Systems, інтегруються в ланцюги постачань, стимулюючи економічне зростання через експорт знань. Створення AUKUS викликало міжнародну реакцію, зокрема з боку Франції. У цьому випадку скасування контракту на дизельні підводні човни класу Attack, що вартували 56 мільярдів євро, призвело до дипломатичної кризи, підкресливши конфлікт між англосаксонськими альянсами та європейською автономією. Для Лондона це стало можливістю зміцнити ідентичність як глобального партнера, де військово-технічне співробітництво зі США, засноване на Special Relationship з 1940-х років, еволюціонувало до конкретних проєктів, таких як обмін розвідувальними даними в межах Five Eyes, розширених до AUKUS. Достовірність угоди підтверджується заявами лідерів, де акцент на «стабільному та відкритому Індо-Тихоокеанському регіоні» відображає стратегічний зсув до протидії ревізіоністським державам [4, с. 142].

У межах AUKUS відбулося посилення військово-технічного співробітництва зі США, що дозволило Лондону реалізувати пріоритети в Індо-Тихоокеанському регіоні завдяки спільним програмам розвитку

технологій. У цьому контексті досвід Британії в ядерній енергетиці, який з 1950-х років розвивався через програму Polaris, став важливою основою. Зміщення стратегічної уваги сприяло формуванню концепції «integrated deterrence». У цій стратегії AUKUS передбачає як підводні човни, так і спільні бази, наприклад у Перті для тренувань і ремонту, що дозволяє Великій Британії посилювати присутність без значних витрат. У пріоритетах Лондона також враховується економічний аспект, адже угода стимулює створення робочих місць у промисловості Британії. Прикладом є Barrow-in-Furness, де виробництво компонентів компенсує наслідки Brexit через вихід на нові ринки.

Еволюція співпраці зі США трансформувалася від традиційних альянсів, як-от НАТО, до спеціалізованих форматів, де обмін технологіями регулюється International Traffic in Arms Regulations (ITAR) США. Для AUKUS адаптація відбулася через винятки, що дозволило швидку передачу технологій. Зазначене зміщення проявлялося у спільних навчаннях на кшталт Exercise Talisman Sabre 2023, де британські сили брали участь у симуляціях конфліктів у регіоні, підкреслюючи готовність до колективних дій. Водночас це викликало питання щодо ядерного нерозповсюдження: AUKUS формально дотримується Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 року, оскільки технології стосуються лише реакторів, а не озброєнь, однак викликає критику Китаю як «гонки озброєнь». Для Лондона це стало інструментом посилення глобальної ролі, де пріоритети в регіоні балансуються з європейськими зобов'язаннями, демонструючи гнучкість пост-Brexit політики [17, с. 62].

Посилення військово-технічного співробітництва з Австралією в AUKUS відображає пріоритети Лондона щодо зміцнення регіональної архітектури безпеки, де стратегічна увага змістилася до спільного розвитку спроможностей для протидії загрозам у Південно-Китайському морі, а австралійські бази стають хабом для британських операцій. Угода передбачає інвестиції в австралійську промисловість, де британські технології, як-от

фрегати Type 26, інтегруються в програми, дозволяючи Канберрі перейти від дизельних до атомних човнів, що збільшує радіус дій до 18 місяців без дозаправки. Пріоритети Британії включали економічну дипломатію, де AUKUS стимулює торгівлю, як-от угода про вільну торгівлю з Австралією 2021 року, що охоплює оборонні товари, компенсуючи втрати від Brexit. Співпраця еволюціонувала від історичних зв'язків ANZUS 1951 року, де Британія як колишня метрополія посилює роль через технологічний трансфер, включаючи навчання австралійських екіпажів у британських школах. Це зміщення уваги проявилось в спільних проектах, таких як Pillar 2 AUKUS для штучного інтелекту та квантових технологій, де Лондон ділиться досвідом GCHQ для посилення кіберстійкості. Водночас це викликало регіональні напруження, як реакція Індонезії та Малайзії, що бачать у AUKUS дестабілізацію, але для Лондона це інструмент для балансу сил, де пріоритети в регіоні узгоджуються з глобальними, демонструючи пост-Brexit амбіції [25, с. 193].

Стратегічне значення AUKUS для пріоритетів Лондона в Індо-Тихоокеанському регіоні полягає в посиленні багатосторонніх структур, де зміщення уваги до регіону компенсує Brexit через інтеграцію в мережі, такі як Five Power Defence Arrangements 1971 року з Австралією, Новою Зеландією, Малайзією та Сінгапуром, оновлені для сучасних загроз. Угода AUKUS передбачає спільні інвестиції в інфраструктуру, як-от будівництво доків в Австралії для атомних човнів, де британський внесок у дизайн забезпечує сумісність із Royal Navy, дозволяючи спільні патрулювання. Пріоритети включали протидію китайським претензіям на острови Спратлі, де AUKUS посилює розвідувальні можливості через обмін даними, еволюціонуючи від традиційної оборони до гібридної. Співпраця з США та Австралією дозволила Лондону розширити присутність, як-от розгортання літаків P-8 Poseidon для моніторингу, компенсуючи обмежені ресурси. Це зміщення уваги проявилось в дипломатичних зусиллях, як-от саміт G7 2021 року, де Індо-Тихоокеанський регіон визнано пріоритетом із акцентом на rules-based order. Водночас AUKUS

підкреслив виклики у відносинах з ЄС, де Франція відкликала послів, але для Британії це стало можливістю для незалежної політики, де військово-технічне співробітництво стає основою глобальної стратегії [46, с. 4].

Посилення військово-технічного співробітництва в AUKUS дозволило Лондону реалізувати пріоритети через спільні інновації, де стратегічна увага змістилася до розвитку підводних дронів та автономних систем, інтегрованих у флот, що дозволяє протидію китайським A2/AD-стратегіям у регіоні. Угода передбачає обмін знаннями, де британські експерти з ядерної безпеки, регульовані Atomic Energy Act 1954 року, забезпечують дотримання стандартів для австралійської програми, еволюціонуючи до повного циклу виробництва. Пріоритети Британії включали економічний ефект, де AUKUS створює ланцюги постачання, стимулюючи експорт, як-от реактори Rolls-Royce, компенсуючи наслідки Brexit. Співпраця з Австралією посилює регіональну стабільність, де спільні навчання, як-от Exercise Pitch Black, інтегрують сили, демонструючи готовність. Це зміщення уваги проявилось в посиленні дипломатії, як-от візити до Тайваню, де Лондон підтримує статус-кво. Достовірність підтверджується заявами про AUKUS як «історичний пакт» для вільного Індо-Тихоокеанського регіону [35, с. 16].

AUKUS як інструмент пріоритетів Лондона посилює співпрацю в розвідці, де зміщення уваги до регіону компенсує Brexit через Five Eyes, розширену в межах AUKUS для моніторингу китайських дій. Військово-технічне співробітництво з США в AUKUS включає спільні проєкти в космосі, де пріоритети в регіоні фокусуються на супутниковому спостереженні. Створення AUKUS вплинуло на торговельні пріоритети Лондона, де посилення співпраці з Австралією компенсує Brexit через нові угоди. Стратегічна увага в регіоні через AUKUS посилює роль Британії в ASEAN, де дипломатія балансує з військовими аспектами. AUKUS як відповідь на китайські виклики зміщує увагу до економічної безпеки, де Лондон захищає ланцюги постачання. Посилення співпраці з Австралією в AUKUS включає екологічний вимір, де ядерні технології адаптуються до принципів сталості.

Військово-технічне співробітництво в AUKUS посилює кіберпріоритети, де регіон стає ареною спільної оборони. AUKUS трансформує ідентичність Лондона як глобального гравця, де зміщення уваги компенсує Brexit. Стратегічні пріоритети в регіоні через AUKUS включають людський фактор, де тренування посилюють співпрацю. AUKUS як платформа для інновацій зміщує увагу до майбутніх технологій, де Лондон лідирує в розробках.

Пріоритети Лондона в Індо-Тихоокеанському регіоні після Brexit продовжують еволюціонувати у 2025–2026 роках, де концепція «Global Britain» трансформувалася в більш збалансований підхід під урядом Labour, з акцентом на «NATO-first, але не NATO-only» стратегію, де Євро-Атлантика залишається пріоритетом, але Індо-Тихоокеанський регіон зберігає статус постійного стовпа зовнішньої політики через економічні інтереси, протидію Китаю та ключовий інструмент — AUKUS. Оновлена Strategic Defence Review (SDR 2025) та National Security Strategy 2025 підкреслюють, що регіон є ареною зростання геополітичної напруги, де Китай виступає системним викликом, а британські інтереси охоплюють захист морських шляхів, торгівлю (через CPTPP та двосторонні угоди) та стабільність, з фокусом на гібридні загрози, кібербезпеку та технологічну перевагу.

Після 2021 року стратегічну увагу Лондона до Індо-Тихоокеанського регіону було посилено. У Integrated Review Refresh (2023) зазначено, що «tilt» до регіону став довгостроковим елементом політики. У 2025 році цей підхід був адаптований до нових реалій. Це відображається в тому, що війна в Україні та тиск на ресурси змусили змістити акцент Європи, але регіон зберігає значення як центр глобальної економіки (понад 60% населення та світової торгівлі). У цьому контексті мілітаризація Китаєм Південно-Китайського моря та Тайванської протоки вимагає колективної відповіді.

До пріоритетів включено:

- 1) посилення морської присутності (Carrier Strike Group 2025 — CSG2025 — з HMS Queen Elizabeth у регіоні для демонстрації сили та спільних навчань з Австралією, Індією та Японією);

- 2) економічну дипломатію (приєднання до СРТРР у 2023 році, нові угоди з Індією та ASEAN);
- 3) багатосторонні формати (Quad як діалоговий партнер, Five Power Defence Arrangements, Partners in the Blue Pacific).

Усе це компенсує Brexit через диверсифікацію партнерств, де регіон є ключем до зростання, з інвестиціями в критичні технології та інфраструктуру для протидії китайській ініціативі «Один пояс, один шлях».

Створення та розвиток AUKUS залишається кульмінацією британських пріоритетів у регіоні, де пакт еволюціонував від анонсу 2021 року до реальних кроків у 2025–2026 роках: підписання Geelong Treaty (липень 2025) — 50-річної двосторонньої угоди з Австралією про співпрацю в будівництві SSN-AUKUS (до 12 човнів для RN та 8 для RAN), прибуття HMS Anson до HMAS Stirling (лютий 2026) для першого обслуговування Astute-class в Австралії, початок будівництва перших двох SSN-AUKUS в Аделаїді (лютий 2026), придбання long-lead items для ядерних систем (310 млн AUD від Австралії). Pillar I фокусується на ядерних підводних човнах (ротаційна присутність US Virginia та UK Astute з 2027 року, передача 3–5 Virginia Австралії з 2032 року), Pillar II — на передових технологіях (AI, квантові обчислення, гіперзвукова зброя, кібер), де британські BAE Systems та Rolls-Royce інтегруються в ланцюги постачання, створюючи робочі місця та експорт. AUKUS посилює deterrence проти Китаю, компенсуючи обмежені ресурси через Special Relationship з США та Five Eyes, але викликає дискусії: критика з боку Китаю як «гонка озброєнь», регіональні напруги (Індонезія, Малайзія) та дебати в США (огляд 2025 року щодо ролі в Тайванському питанні).

Посилення військово-технічного співробітництва в AUKUS дозволило Лондону реалізувати пріоритети через спільні інновації та промислову інтеграцію, де стратегічна увага змістилася до гібридної оборони (кібер, автономні системи, підводні дрони), з інвестиціями в британську промисловість (Barrow-in-Furness, Derby) для компенсації наслідків Brexit. Пріоритети включають економічний ефект (створення робочих місць, нові

ринки), дипломатію (підтримка статус-кво в Тайванській протоці, спільні навчання Talisman Sabre, Pitch Black) та баланс із Європою (NATO-first, але з Indo-Pacific як доповненням). Водночас SDR 2025 підкреслює обмеження ресурсів, де регіон є третім пріоритетом після Євро-Атлантики та Близького Сходу, з фокусом на стриману та узгоджену присутність (modest, coherent posture): посилення партнерств (Японія, Індія, ASEAN), технологічні колаборації та міжнародні інституції. Інтеграція уроків з України посилює гібридний підхід: акцент на кіберзахисті, протидії дезінформації та захисті критичної інфраструктури. Політично це супроводжується двосторонніми угодами (з Австралією, Японією), ініціативами в ООН і G7, а також розширенням Pillar II на інших партнерів (Японія, Південна Корея).

Таким чином, пріоритети Лондона в Індо-Тихоокеанському регіоні та створення AUKUS демонструють стратегічне зміщення уваги до посилення військово-технічного співробітництва з США та Австралією, формуючи нову глобальну роль Британії в умовах пост-Brexit реалій.

3.3. Лідерство Великої Британії у військовій підтримці України (2022–2024 рр.)

Британія стала лідером у військовій підтримці України. Період з 2022 по 2024 роки ознаменувався одними з визначальних елементів зовнішньої політики України, яка перебуває в умовах повномасштабного вторгнення росії. У цьому випадку відбулась еволюція Лондона — від початкових поставок легкої оборонної зброї до комплексної допомоги, включно з далекобійними ракетами, важкою технікою та укладанням довгострокових угод щодо безпеки. У цьому процесі відображалась не лише реакція на ескалацію конфлікту, а й наміри Британії щодо збереження ключової ролі як союзника у протидії агресії. Початкові етапи були спрямовані на посилення обороноздатності України без прямого втручання у бойові дії. Наступний етап — передача передових систем, які забезпечують стратегічну перевагу. Стратегічна еволюція зумовлена аналізом російсько-української війни:

російські наступи на Київ і Схід вимагали адаптації допомоги від оборонної до наступальної. Акцент робився на довгострокове партнерство та технологічну перевагу. Лідерство Британії проявилось і в інших ініціативах, наприклад, в операції Interflex для підготовки українських військовослужбовців. У цій операції взяли участь понад десять тисяч бійців, а також здійснювались постачання, які часто випереджали союзників НАТО, що підкреслювало політичну позицію Лондона в умовах внутрішніх викликів, зокрема зміни уряду від Бориса Джонсона до Ріші Сунака. У цей період було підкреслено трансформаційні процеси допомоги Британії — від тактичної до стратегічної. Основою для майбутньої співпраці стало укладання угод, які забезпечували Україну не лише зброєю, а й гарантіями безпеки в поствоєнному періоді.

Характеристика військової підтримки Британії для України у 2022 році відображається акцентом на нелетальних засобах і легкій зброї. Лондон швидко відреагував на повномасштабне вторгнення росії 24 лютого 2022 року. Уряд надав протитанкові системи NLAW і Javelin — це стало критично важливим для зупинки колон російської техніки на підступах до Києва. Зазначена стратегія була частиною ширшої політики стримування, де уряд Британії заздалегідь підготував пакети допомоги: медичне обладнання, бронежилети, паливо. Така допомога формувалась відповідно до оцінок розвідки про неминучість агресії з боку російської федерації, щоб уникнути ескалації та забезпечити ефективний опір. Еволюційний перехід відбувся вже у квітні 2022 року, коли спостерігалось зміщення від легкої зброї до важких систем: Велика Британія передала протиповітряні ракети Starstreak і бронетранспортери Mastiff як реакцію на зміну характеру війни. Після цих змін українські сили потребували мобільності та захисту від авіації. Лідерська позиція Лондона проявлялась у координації з союзниками: ініціативи Британії, наприклад, International Fund for Ukraine, створений у липні 2022 року, дозволили швидко залучати кошти для закупівель, що дало змогу оперативно реагувати на потреби українського фронту без бюрократичних затримок

НАТО. На цьому етапі підкреслено прагматичний підхід Великої Британії, де постачання легкої зброї поєднувалося з тренуваннями, як у межах програми Operation Orbital, розширеної для підготовки піхоти до міських боїв. Це демонструвало адаптацію до динаміки конфлікту, де російські втрати в техніці змушували Україну переходити до контрнаступальних дій. Британська допомога в цей період становила понад 2 мільярди фунтів, з акцентом на нелетальні елементи, такі як радары та дрони для розвідки, що дозволило уникнути прямого залучення, але забезпечити стратегічну перевагу українським силам у перші місяці вторгнення [12].

У 2023 році відбувся перехід стратегії Британії, що проявився у постачанні далекобійних ракет — це було відповіддю на затяжний характер війни. У цей період Лондон оцінив успіхи російських військ в Авдіївці та Бахмуті й у 2023 році надав Україні ракети Storm Shadow, що дозволило вражати цілі на відстані до 250 км, включно з командними центрами та логістичними вузлами на тимчасово окупованих територіях. Уся еволюція зумовлена аналізом попередньої допомоги, де постачання легкої зброї стали недостатніми для прориву укріплень російських військ. Ці умови змусили Велику Британію стати лідером у наданні крилатих ракет і випередити подібні дії Німеччини та США.

Лідерська позиція проявилась і в дипломатичних зусиллях: у липні 2023 року відбувся саміт НАТО, де прем'єр-міністр Ріші Сунак лобіював розширення допомоги Україні, аргументуючи необхідність глибшої стратегії для українських операцій. Це привело до спільних поставок із Францією аналогічних систем SCALP. У межах допомоги здійснювались постачання далекобійних ракет і важкої техніки, зокрема танків Challenger 2, які були передані у січні 2023 року — це були перші західні танки в Україні, що продемонстрували ескалацію підтримки від оборони до наступу. Під час цього британські експерти проводили тренування для екіпажів, забезпечуючи інтеграцію в українські підрозділи. Завдяки цьому етапу підкреслюється геополітичний розрахунок Лондона, де інструментом ослаблення російської

армії стала військова допомога Україні. Акцент робився на довгострокові наслідки для європейської безпеки, включно з посиленням санкцій та ізоляцією Москви на міжнародних форумах. У цей період стратегія Британії еволюціонувала до комплексної, де ракети доповнювалися боеприпасами та артилерійськими системами AS-90. Це дозволило Україні проводити контрбатареїну боротьбу, що значно зменшило російську артилерійську перевагу [42].

У 2024 році Україна почала отримувати нову британську підтримку в межах підписаних безпекових угод. Зокрема, укладена угода між Лондоном і Києвом про співпрацю у сфері безпеки від 12 січня 2024 року передбачає партнерство протягом десяти років з гарантіями швидкої допомоги у разі повторної агресії, включно з постачанням зброї, тренуваннями та розвідувальною підтримкою.

Зазначена еволюція стратегії, що пройшла від тактичних поставок до стратегічних зобов'язань, зумовлена аналізом затяжних воєнних дій, де російські війська адаптувались до західної допомоги. Це вимагало довгострокових механізмів для забезпечення стійкості України. Британія проявляє своє лідерство через ініціативи, подібні до союзницьких угод: британський документ став моделлю для аналогічних угод із Францією та Німеччиною. У документі підкреслювалась роль Лондона в координації колективної відповіді НАТО. В угоді були передбачені елементи, як-от спільні проекти в оборонній промисловості. Тут британські компанії, зокрема BAE Systems, планували локалізацію виробництва в Україні для модернізації техніки та її ремонту, що продемонструвало перехід від односторонньої допомоги до взаємовигідного партнерства. У цей період продовжилось постачання далекобійних ракет із додатковими партіями Storm Shadow для ударів по Криму та Чорноморському флоту. Ці поставки дозволили Україні досягти оперативних успіхів, зокрема в ураженні російських кораблів. Британська стратегія у 2024 році також охоплювала нелетальні аспекти, як кібердопомога через GCHQ для захисту української інфраструктури від

російських атак, інтегруючи це в угоди для посилення резилієнтності. Цей період підкреслив політичну волю Лондона, де уряд Кіра Стармера після виборів 2024 року підтвердив продовження підтримки, виділивши додаткові 3 мільярди фунтів на озброєння, демонструючи континуїтет лідерства в умовах внутрішніх змін [55].

З 2022 по 2024 роки відбувалася еволюція стратегії Британії щодо підтримки України, що включала розширення тренувальних програм. До 2024 року операція Interflex (започаткована в червні 2022 року) підготувала понад 30 000 українських військових. У межах цієї підготовки також відбулася еволюція, яка пройшла шлях від базових навичок із легкою зброєю до спеціалізованих курсів із далекобійними системами та тактики контрнаступу. Лондон як лідер почав активно сприяти міжнародній координації, завдяки чому Британія залучила таких партнерів, як Нідерланди та Канада, для спільних тренувань. У цьому процесі забезпечувалась стандартизація за моделями НАТО, що дозволило українським силам ефективно використовувати техніку західних країн. Перехід до далекобійних ракет вимагав адаптації програм, і британські інструктори проводили симуляції застосування Storm Shadow. Фокус робився на мінімізації колатеральних втрат із врахуванням етичного підходу до допомоги. У 2024 році безпекові угоди інституціоналізували цю співпрацю, передбачаючи постійні ротації тренерів та обмін досвідом, де Україна отримала доступ до британських доктрин для реформування армії. Завдяки цьому підкреслено стратегічну глибину британського лідерства, у якому тренування є основою довгострокової обороноздатності з компенсацією обмежених ресурсів України через знання та тактику. У зазначений період допомога Британії також охоплювала логістику, де постачання через Румунію та Польщу координувалося з урахуванням ризиків, забезпечуючи безперервність постачання від легкої зброї до ракет [32, с. 148].

Британське лідерство у військовій підтримці України проявилось і в дипломатичному вимірі, де еволюція стратегії від початкових поставок до угод

включала лобювання в НАТО та G7 для колективної допомоги. Лондон ініціював саміти, зокрема в червні 2023 року, для координації поставок далекобійних систем. Перехід до ракет був зумовлений аналізом російських адаптацій, де британська розвідка надавала дані про вразливості, що дозволяло здійснювати точні удари по логістиці. Безпекові угоди стали кульмінацією цього процесу: документ 2024 року передбачав консультації у разі загрози, інтегруючи Україну в британську безпекову архітектуру, подібно до партнерств із Фінляндією. Цей період підкреслив економічний аспект, де британські інвестиції в українську оборону стимулювали промисловість, як-от контракти з MBDA для ракет, демонструючи взаємовигідність. Стратегія еволюціонувала до всеосяжної, де лідерство Лондона забезпечувало не лише озброєння, а й політичну підтримку в ООН для резолюцій проти агресії [1, с. 281].

Посилення підтримки у 2023–2024 роках включало авіаційний компонент, де Британія лідирувала в коаліції для F-16, надаючи тренування пілотам із серпня 2023 року, еволюціонуючи від легкої зброї до повітряного домінування. Далекобійні ракети доповнювалися системами ППО, як-от Martlet, для захисту від дронів. Угоди 2024 року інституціоналізували це, передбачаючи спільні розробки, де британські технології інтегрувалися в українські системи. Лідерство проявлялося також у гуманітарній допомозі, поєднаній із військовою, де пакети включали медичне обладнання для фронту. Стратегія підкреслила резилієнтність, де Лондон координував дії з ЄС для логістики, демонструючи глобальний підхід [30].

Еволюція британської допомоги охоплювала і морський вимір, де постачання протикорабельних ракет Harpoon у 2022 році еволюціонувало до підтримки морських операцій України через дрони та розвідку у 2024 році. Лідерство в коаліції з морської безпеки забезпечувало експорт зерна, де британські кораблі патрулювали для захисту морських шляхів. Далекобійні системи дозволили удари по Севастополю, змінюючи баланс сил. Угоди

закріпили це, передбачаючи спільні операції, де Британія ділилася досвідом Royal Navy.

Стратегія включала кібервимір, де Британія надавала інструменти для захисту від російських хакерських атак, еволюціонуючи від окремих рішень до спільних центрів кіберзахисту. Лідерство проявилось в ініціативах G7 щодо кіберстійкості України.

Британська підтримка еволюціонувала й в економічному напрямі, де угоди передбачали інвестиції в українську промисловість для виробництва британських зразків, компенсуючи втрати від війни. Лідерство Лондона в артилерії, де постачання гаубиць M777 у 2022 році перейшло до систем MLRS у 2023 році, забезпечувало вогневу перевагу.

Еволюція включала й протиповітряну оборону, де від MANPADS до NASAMS у 2024 році Британія лідирувала в коаліційних ініціативах. Стратегія охоплювала інженерні аспекти, де постачання мостових систем для переправ еволюціонувало до угод про спільне виробництво. Британська допомога в розвідці — від супутникових даних до угод про спільні операції — підкреслювала лідерство. Еволюція до далекобійних ракет включала етичні аспекти, де Британія забезпечувала правила застосування для мінімізації жертв. Лідерство проявилось і в політичній підтримці, де візити Бориса Джонсона та Ріші Сунака до Києва стимулювали союзників. Стратегія еволюціонувала до всеосяжної, де угоди закріплювали довгострокове партнерство.

Отже, лідерство Великої Британії у військовій підтримці України у 2022–2024 роках демонструє еволюцію стратегії від початкових поставок легкої зброї до комплексної допомоги з далекобійними ракетами та безпековими угодами, що зміцнило позиції Києва в конфлікті та підкреслило глобальну роль Лондона в протидії агресії, забезпечуючи не лише тактичну перевагу, а й стратегічну стійкість для майбутнього партнерства в європейській безпеці, де британські ініціативи часто випереджали колективні зусилля союзників, формуючи новий баланс сил на континенті через поєднання дипломатії, технологій та військової допомоги.

РОЗДІЛ 4. ФРАНЦУЗЬКА СТРАТЕГІЯ «СТРАТЕГІЧНОЇ АВТОНОМІЇ» ТА РЕАГУВАННЯ НА НОВІ ВИКЛИКИ

4.1. Розвиток концепції «європейської стратегічної автономії» Е. Макрона

Ключовий етап у трансформації французької оборонної та зовнішньої політики відображався у розвитку концепції європейської стратегічної автономії під керівництвом Емманюеля Макрона. Париж намагається зайняти позицію провідного архітектора європейської оборони в умовах геополітичних зрушень, включно з посиленням конкуренції, гібридних загроз, великих держав і залежності від зовнішніх акторів. У поданій концепції, яку вперше у промові в Сорбонні (2017 р.) чітко озвучив Макрон, передбачено здатність Європи діяти автономно у сферах безпеки, економіки і технологій для того, щоб уникнути домінування Китаю або США, одночасно забезпечуючи сумісність із трансатлантичними структурами. *Stratégie nationale de défense* 2017 року (оновлення 2022 р.) є програмним документом для втілення цієї ідеї, описуючи пріоритети від удосконалення ядерного стримування до розвитку спільних європейських проєктів, як-от *Future Combat Air System*, у якому відображаються амбіції Франції щодо лідерства в континентальній обороні. Париж прагне домінувати в європейській обороні. Це проявляється в різних ініціативах, наприклад, *European Defence Fund* або *Permanent Structured Cooperation (PESCO)*. У них Франція інвестує ресурси для створення автономних можливостей із балансом між колективною солідарністю та національними інтересами. Завдяки цьому простежується еволюція від деголлівської традиції незалежності до сучасної моделі, у якій автономія є інструментом для підвищення впливу Європи у багатопольному світі, з акцентом на технологічний суверенітет і реагування на кризи, наприклад війну в Україні або напругу в Індо-Тихоокеанському регіоні.

Відразу після обрання Макрона, за його ініціативи, була розроблена *Stratégie nationale de défense* 2017 року. Згодом ця ініціатива стала основою для

концепції європейської стратегічної автономії. Її трактували як необхідність для Європи в умовах ерозії трансатлантичної солідарності. У цьому випадку Франція позиціонує себе як лідера реформи європейської оборони через посилення інвестицій у спільні програми і зменшення залежності від американських технологій. У документі окреслюються пріоритети, зокрема розвиток кіберможливостей, інтеграція штучного інтелекту в оборонні системи, де незалежність проявляється у прагненні до повного циклу виробництва європейського озброєння, включно з винищувачами Rafale і підводними човнами Barracuda, що дозволяє Парижу координувати зусилля з Іспанією та Німеччиною без зовнішнього втручання. Франція прагне стати лідером у європейській обороні, що реалізується через лобювання реформ у ЄС, де за ініціативи Макрона створено European Intervention Initiative (2018 р.) для швидкого проведення автономних операцій із балансуванням між суверенітетом та колективними механізмами. У 2022 році цей документ оновили з урахуванням уроків пандемії COVID-19 та російсько-української війни, де автономія розширюється на економічний вимір, включно із захистом ланцюгів постачання і розвитком зелених технологій у сфері оборони. Такі дії спрямовані на те, щоб Європа могла реагувати на кризи незалежно від глобальних гравців. У цьому аналізі підкреслюється, як Макрон трансформував французьку політику від реактивної до проактивної. Лідерство в європейській обороні стає інструментом для відновлення впливу Парижа у світі; акцент робиться на дипломатичні ініціативи, такі як нормандський формат і переговори з Китаєм щодо клімату, що інтегрують оборону в ширшу зовнішню стратегію [60].

Концепція європейської стратегічної автономії розвивалась під керівництвом Макрона. Вона набула конкретних форм у прагненні Франції стати лідером у європейській обороні: Париж почав активно просувати проєкти, наприклад Main Ground Combat System у співпраці з Німеччиною для того, щоб створити спільні платформи для сухопутних сил. Це дозволяє зменшити залежність від американських постачальників і посилити

оперативну сумісність всередині ЄС. У цій ініціативі було закладено *Stratégie nationale de défense* 2017 року, яка еволюціонувала до 2022 року з урахуванням гібридних загроз, під час яких автономія розглядається як здатність Європи до самостійних операцій у кризових регіонах, як-от Балкани або Сахель, без повноцінного покладання на НАТО. Завдяки промовама і дипломатичним турам Макрона просувалось позиціонування Франції як двигуна реформ, де лідерство проявляється у фінансуванні *European Defence Fund* з 2017 року, що виділяє мільярди євро на спільні розробки, включаючи безпілотники та кіберсистеми, демонструючи, як національні інвестиції стають основою континентальної автономії. Оновлення стратегії 2022 року враховує геополітичні зрушення, як-от війна в Україні, де Франція лідирує в постачанні *Caesar*-гаубиць та *AMX-10RC*, інтегруючи це в європейські зусилля для посилення східного флангу, балансуючи між національними інтересами в Африці та колективною відповідальністю в Європі. Цей розвиток підкреслює амбіції Макрона щодо створення «європейської армії», де Франція як ядерна держава забезпечує стримування, а лідерство в обороні стає інструментом дипломатичного впливу, включаючи переговори зі США щодо ролі НАТО в Європі [52, с. 251].

Прагнення Франції до лідерства в європейській обороні в рамках концепції стратегічної автономії Макрона проявляється в інтеграції кліматичного виміру в оборонну політику, де *Stratégie nationale de défense* 2022 року окреслює необхідність адаптації збройних сил до екологічних викликів, таких як зміна клімату, що впливає на операції в Арктиці чи Африці, дозволяючи Парижу позиціонувати себе як піонера «зеленої оборони» Європи. Ця стратегія передбачає розвиток технологій з низьким вуглецевим слідом, як-от біопаливо для винищувачів та відновлювані джерела енергії для баз, де автономія розширюється до енергетичної незалежності, щоб Європа могла уникнути залежності від російського газу чи китайських рідкісних металів. Макрон через свою кліматичну дипломатію інтегрує це в європейські ініціативи, як *Paris Agreement* 2015 року, оновлену у 2022 році для оборонного

сектору, де Франція лідирує в проєктах, таких як European Green Deal для військової логістики, демонструючи, як національна стратегія стає основою континентального лідерства в стійкості. Оновлення документа 2022 року враховує наслідки війни в Україні, де кліматичні фактори, як-от посухи, посилюють міграційні кризи, змушуючи Францію пропонувати автономні рішення, такі як спільні патрулі в Середземному морі, підтримуючи баланс між безпековими та екологічними пріоритетами. У цьому аспекті підкреслюється візія Макрона, в якій лідерство в європейській оборонній сфері охоплює не лише військові, а й екологічні аспекти, із позиціонуванням Франції як інноватора багатовимірної автономії [27].

Під час аналізу *Stratégie nationale de défense* 2017/2022 років розкривається те, що Макрон продовжує розвивати концепцію незалежності через призму глобальних змін. Франція прагне отримати лідерство в європейській обороні для того, щоб адаптуватися до «перевернутого світу», включно з пандемією, кіберзагрозами та геоекономічною конкуренцією, що потребує незалежних можливостей для реагування без зовнішньої допомоги. Нормативний акт 2017 року заклав основу для реформ, як-от *Loi de programmation militaire 2019–2025* років, що збільшила бюджет на 40%, дозволяючи інвестиції в космічні сили та штучний інтелект, де автономія проявляється у створенні *Space Command* 2019 року для захисту супутників. Оновлення 2022 року враховує уроки COVID-19 та війни в Україні, де Франція лідирує в європейських ініціативах, таких як *Vaccine Diplomacy* та постачання зброї, демонструючи, як національна стратегія стає каталізатором континентальної резилієнтності. Прагнення до лідерства проявляється в дипломатичних зусиллях, як-от саміт ЄС у Версалі 2022 року, де Макрон просував *Strategic Compass* для СПБО, балансує між французьким ядерним стримуванням та колективними силами швидкого реагування. Цей розвиток підкреслює амбіції Парижа щодо домінування в європейській обороні, де автономія стає інструментом для глобального впливу, включаючи партнерства з Індією та Бразилією для диверсифікації [44, с. 151].

В економічній складовій розвитку концепції автономії Макрона в *Stratégie nationale de défense 2022* року акцент робиться на лідерстві Франції в європейській обороні. Це відбувається завдяки інвестиціям у промисловість, де Париж планує виділити мільярди на 2024–2030 роки для модернізації, включно з виробництвом безпілотних систем і гіперзвукових ракет. Такі дії допоможуть забезпечити технологічний суверенітет Європи. У зазначеній стратегії передбачено створення спільних підприємств з Італією для фрегатів, де автономія розширюється на економічну незалежність. Це дозволяє уникнути переваги американських компаній, як-от Lockheed Martin. Прагнення до лідерства проявляється і в експортній політиці, де Франція продає Rafale до Греції і Хорватії, посилюючи європейську солідарність через економічні зв'язки та балансує між національними інтересами та колективними. Оновлення документа враховує війну в Україні, де економічна допомога, як-от кредити для закупівель, інтегрується в стратегію, демонструючи, як Макрон трансформує оборону в економічний двигун для Європи. Цей аспект підкреслює візію, де лідерство в обороні стає основою економічного відновлення з акцентом на інновації та ланцюги постачання [5, с. 264].

У дипломатичному розвитку концепції автономії Макрона в контексті російсько-української війни, відображеному в *Stratégie nationale de défense 2022* року, підкреслюється лідерство Франції в європейській оборонній системі через координацію допомоги Києву, включно з постачанням Caesar-гаубиць і протитанкових систем Milan, де Париж має позицію ключового гравця в стримуванні росії. Ця стратегія пройшла еволюцію від діалогу з Москвою до активної підтримки, де незалежність проявляється в самостійних ініціативах, наприклад тренування українських пілотів для Mirage, з дотриманням балансу з НАТО для уникнення ескалації. Прагнення до лідерства проявляється в європейських самітах, де за ініціативою Макрона було створено коаліції для ППО. Це продемонструвало, як національна дипломатія може стати основою континентальної солідарності. В оновленні

документа враховано динаміку конфлікту, де Франція лідирує в переговорах про гарантії безпеки для України, інтегруючи це в європейську автономію [70].

У політичних відносинах між Францією та Україною, які відбуваються у межах концепції автономії Макрона, проаналізованої в *Stratégie nationale de défense 2017/2022* років, підкреслюється лідерство Парижа в європейській обороні через двосторонні угоди, як-от угода про безпеку 2024 року. У цій угоді передбачено довгострокову співпрацю у технологіях і тренуваннях із можливістю інтеграції Києва в європейські структури. Ця стратегія еволюціонувала до посилення підтримки після 2022 року, де автономія проявляється в незалежних постачаннях, балансуючи з ЄС у межах колективної відповіді. Прагнення до лідерства проявляється в дипломатичних візитах Макрона до Києва, де Франція лідирує в ініціативах, таких як артилерійська коаліція, демонструючи амбіції щодо посилення ролі в європейській обороні [21].

Розвиток автономії включає ядерний вимір, де Франція пропонує Європі власне стримування як основу для лідерства, модернізуючи ракети ASMP-A. Стратегія Макрона в Африці, де автономія еволюціонує до партнерств із країнами Сахелю, посилює європейську оборону через спільні операції. Лідерство в кіберобороні, де Франція розвиває ANSSI для потреб Європи, балансує автономію з колективними зусиллями. Економічні інвестиції в автономію, де фонд *Definvest* фінансує стартапи, підкреслюють лідерство в інноваціях.

Дипломатія зі США, де Макрон балансує автономію з НАТО, демонструє прагнення до стратегічної самостійності. Розвиток відносин із Німеччиною, де спільні проекти посилюють лідерство Франції. Стратегія в Індо-Тихоокеанському регіоні передбачає розширення автономії через партнерства з азійськими державами. Лідерство в кліматичній обороні проявляється через інтеграцію екологічного виміру в безпекову політику. Автономія в космічній сфері реалізується через лідерство Франції в програмі

Ariane для Європи. Дипломатія з Україною виступає моделлю реалізації автономії, де підтримка посилює роль Франції.

Отже, розвиток концепції європейської стратегічної автономії Емманюеля Макрона, проаналізований через *Stratégie nationale de défense 2017/2022* років та прагнення Франції до лідерства в європейській обороні, демонструє комплексне оновлення політики Франції, яка пройшла шлях від національної незалежності до континентального лідерства. У цій концепції автономія виступає інструментом для посилення економічного, технологічного і дипломатичного впливу Європи в багатополлярному світі. У політиці намагаються дотримуватися балансу між викликами війни в Україні, кліматичними змінами та глобальною конкуренцією, з акцентом на кілька напрямів:

- 1) спільні проєкти з партнерами та ініціативи для підвищення стійкості;
- 2) інтеграція ядерного стримування.

Обидва напрями позиціонують Париж як ключового архітектора майбутньої європейської оборони з урахуванням внутрішніх ресурсів і зовнішніх партнерств для забезпечення суверенітету континенту в умовах геополітичних зрушень.

4.2. Військова присутність Франції в ключових регіонах світу

Головний елемент глобальної стратегії Франції – військова присутність цієї країни в Індо-Тихоокеанському регіоні та Африці. У цій стратегії Париж тримає баланс між історичними обов'язками, геополітичними інтересами та адаптацією до викликів сучасності, як-от регіональна нестабільність, тероризм і конкуренція великих держав. Присутність Франції в Африці, зокрема в Сахелі, пройшла еволюцію від активних антитерористичних операцій до згортання масштабних місій. Такі дії зумовлені поєднанням соціальних, стратегічних і політичних факторів. Це призвело до оновлення підходів щодо співпраці з місцевими урядами, а також європейськими союзниками. Згортання операції «Бархан» (початок 2014 р.) для боротьби з ісламістськими

угрупованнями в Буркіна-Фасо, Нігері, Мавританії, Малі та Чаді – це відповідь на зростання антифранцузьких настроїв, а також на військові перевороти в регіоні та обмежену ефективність місії в досягненні стабільності, де французькі сили чисельністю до 5100 військових зіткнулися з локальними опозиціями та впливом зовнішніх акторів, як-от росія через «Вагнер». Наслідки цього згортання були остаточно закріплені в листопаді 2022 року. Вони проявилися через перехід до моделі непрямой підтримки через багатонаціональні сили, як-от Task Force Takuba, а також фокус на економічних і дипломатичних інструментах для збереження впливу, що посилювало вакуум влади та розширило джихадистські мережі в регіоні.

В Індо-Тихоокеанському регіоні французька стратегія спрямовувалась на захист заморських територій, як-от Нова Каледонія, Французька Полінезія та Реюньйон. Тут присутність військових сягала понад 8000 осіб і забезпечувала суверенітет над ексклюзивною економічною зоною площею 11 мільйонів квадратних кілометрів, реагуючи на зростання китайського впливу через ініціативи «Один пояс, один шлях» та мілітаризацію Південно-Китайського моря. Нова стратегія, оновлена в 2022–2023 роках, передбачає посилення морської присутності через флотилії та партнерства з Австралією, Індією та Японією, аби протидіяти потенційним загрозам та забезпечити свободу судноплавства, поєднуючи оборонні заходи з економічним розвитком територій для запобігання сепаратистським рухам.

Згортання операції «Бархан» у Сахелі було зумовлене комплексом причин, серед яких ключовими стали політичні зміни в регіональних урядах: військові перевороти в Малі 2020–2021 років, очолені полковником Ассімі Гойтою, призвели до вимог про виведення французьких військ під впливом антиколоніальних настроїв та звинувачень у неефективності місії, що не змогла повністю ліквідувати загрози від груп, пов'язаних з Аль-Каїдою та ІДІЛ, таких як JNIM та ISGS, які продовжували атаки на цивільне населення та сили безпеки. Французька стратегія, початково спрямована на стабілізацію через прямі бойові дії та підтримку місцевих армій G5 Sahel, зіткнулася з

логістичними труднощами в пустельному регіоні, де розпорошеність сил на площі понад 5 мільйонів квадратних кілометрів вимагала значних ресурсів, але не принесла очікуваних результатів через корупцію в партнерських урядах та зростання російського впливу, що пропонував альтернативні послуги безпеки без політичних умов. Наслідки згортання проявилися в посиленні нестабільності: вивід французьких військ у 2022 році створив вакуум, заповнений приватними військовими компаніями, такими як «Вагнер», що призвело до зростання насильства та гуманітарної кризи з мільйонами переміщених осіб, змушуючи Францію переорієнтуватися на непрямі форми присутності через економічну допомогу та дипломатію в рамках ООН та Африканського Союзу. Нова стратегія захисту заморських територій в Індо-Тихоокеанському регіоні, навпаки, акцентує на превентивних заходах, де посилення баз на Реюньйоні та в Полінезії забезпечує моніторинг китайських військових маневрів, поєднуючи це з дипломатичними зусиллями для зміцнення союзів з ASEAN, аби запобігти ескалації конфліктів навколо спірних островів [18, с. 99].

Серед причин згортання «Бархан» є й ті, що відповідають стратегічному перегляду французьких пріоритетів. Вони відбувалися під впливом глобальних зрушень, і в 2022 році Макрон оголосив про завершення операції через невдачу у досягненні запланованого рівня стійкої безпеки. У цьому випадку місія щорічно коштувала понад 1 мільярд євро і забрала життя 59 французьких військових. Проте вона не змогла подолати корінні проблеми:

- 1) бідність;
- 2) корупцію;
- 3) етнічні конфлікти, що живлять тероризм.

У 2013 році присутність Франції спочатку виправдовувалась запрошенням малійського уряду для операції «Serval», згодом вона переросла в «Бархан», де зіткнулася з протестами населення, інспірованими російською пропагандою, що зображувала Францію як неоколоніальну силу. Це призвело до виведення військ з Малі в серпні 2022 року та подальшого згортання

присутності в Нігері після перевороту 2023 року. Наслідки включали перехід до моделі «партнерств за запитом», де Франція зберігає вплив через тренування місцевих сил та економічну допомогу в рамках *Loi de programmation militaire 2019–2025* років, але втрачає оперативний контроль, що посилює проникнення Туреччини та Китаю в регіон через інвестиції в інфраструктуру. В Індо-Тихоокеанському регіоні нова стратегія захисту територій, оновлена в *Revue stratégique 2022* року, фокусується на багаторівневій присутності, де військові бази в Новій Каледонії слугують для моніторингу китайських рибальських флотилій, поєднуючи це з дипломатією щодо референдумів про незалежність, аби зберегти суверенітет над ресурсами, такими як нікель та рибні запаси [53].

Унаслідок згорання операції «Бархан» відбулася трансформація французької політики в Африці. Після завершення місії (2023 р.) військова присутність скоротилася з 5100 до кількох сотень радників. Це дозволило здійснити перерозподіл ресурсів на інші пріоритети, але водночас посилює вакуум влади, що сприяло зростанню тероризму в прибережних державах, як-от Того і Бенін: у 2023 році атаки на цивільне населення зросли на 50%. Причинами стали дипломатичні невдачі, зокрема відмова малійської хунти у співпраці з Францією та орієнтація на партнерство з росією, що змусило Париж евакуювати бази в Менаке та Гао, демонструючи межі одностороннього втручання та необхідність багатосторонніх підходів, як-от ECOWAS, для стабілізації. Нова стратегія в Індо-Тихоокеанському регіоні, навпаки, акцентує на гібридних загрозах, де захист Полінезії включає кіберзахист від китайських хакерських атак на інфраструктуру, поєднаний з економічними програмами для місцевого населення, аби запобігти соціальним заворушенням, як-от протести в Новій Каледонії 2021 року проти французького правління. Французька присутність тут забезпечується через флотилію з авіаносцями та фрегатами, де операції в Тайванській протоці демонструють солідарність з партнерами, такими як США, для стримування мілітаризації [54].

Причини згорання «Бархан» також пов'язані з впливом глобальних конфліктів, де війна в Україні з 2022 року змусила Францію переорієнтувати ресурси на європейський театр, скоротивши африканську присутність для посилення підтримки Києва через постачання артилерії, що призвело до наслідків у вигляді зростання російського впливу в Сахелі через економічні угоди з хунтами. Нова стратегія захисту заморських територій в Індо-Тихоокеанському регіоні адаптується до цього, де Франція посилює бази на Майотті для боротьби з нелегальною міграцією з Коморських островів, поєднуючи військові заходи з гуманітарними, аби зберегти контроль над стратегічними акваторіями [11, с. 70].

Наслідки згорання операції в Сахелі включали дипломатичні переорієнтації, де Франція уклала нові угоди з країнами Перської затоки для антитерористичної співпраці, компенсуючи втрати в Африці, тоді як нова стратегія в Індо-Тихоокеанському регіоні фокусується на партнерствах з В'єтнамом для морських патрулів, аби протидіяти китайським претензіям на Парасельські острови [24].

Причини згорання «Бархан» під впливом політики Макрона полягали в реформі африканського підходу від інтервенціонізму до партнерств, де невдачі в Сахелі, як-от зростання корупції та антифранцузьких протестів, призвели до наслідків у вигляді посилення джихадизму, тоді як нова стратегія в Індо-Тихоокеанському регіоні акцентує на захисті біорізноманіття в Полінезії через екологічні місії, поєднані з військовими, для забезпечення стійкості [67].

Військова присутність Франції в Африці та Індо-Тихоокеанському регіоні продовжує зазнавати глибоких трансформацій у 2025–2026 роках, де завершення масштабного виведення із Західної та Центральної Африки (завершене в липні 2025 року передачею останньої бази в Сенегалі) символізує кінець епохи постійних великих контингентів на континенті, змушуючи Париж переходити до моделі «партнерств за запитом», тренувальних програм та дипломатичних ініціатив, тоді як в Індо-Тихоокеанському регіоні стратегія

посилюється через оновлену *Stratégie Indo-Pacifique 2025*, акцентуючи на захисті заморських територій, протидії китайському впливу та багатосторонній співпраці для збереження суверенітету над другою за величиною у світі виключною економічною зоною.

В Африці згорання операції «Бархан» (завершене у 2022 році) та подальше виведення військ з Малі (2022), Буркіна-Фасо (2023), Нігеру (2023), Чаду (січень 2025), Кот-д'Івуару (лютий 2025) та Сенегалу (липень 2025) призвело до повного завершення постійної військової присутності Франції в Західній та Центральній Африці, залишивши лише бази в Джибуті та Габоні (з планами значного скорочення передових підрозділів до мобільних контингентів). Причини цього включають антифранцузькі настрої, військові перевороти, неефективність боротьби з джихадизмом (зростання насильства на 50%+ у 2023–2025 роках), витрати (понад 1 млрд євро щорічно) та конкуренцію з Росією (*Africa Corps*, що замінила *Wagner* у Малі з 2025 року, забезпечуючи режимам охорону в обмін на концесії). Наслідки проявилися в посиленні вакууму влади, поширенні тероризму на прибережні країни (Бенін, Того, Гана), гуманітарній кризі з мільйонами біженців та стратегічному відступі Франції, де Макрон у 2025 році визнав втручання правильним, але заявив про очікування «подяки» від сахельських держав, заперечуючи примусовість виведення. Нова стратегія, представлена у 2024–2025 роках (звіт *Bockel*), передбачає скорочення постійних баз, фокус на тренуваннях (нові програми в Центральній Африці з 2026 року), європейських та багатосторонніх ініціативах (*ECOWAS*, ООН), економічній допомозі та протидії російському й китайському впливу, хоча це супроводжується критикою як «колапс» політики Парижа.

В Індо-Тихоокеанському регіоні стратегія, оновлена в *France's Indo-Pacific Strategy 2025*, навпаки, посилюється: понад 8000 військових (з них 2900 у Тихому океані, 4100 в Індійському) забезпечують захист територій (Нова Каледонія, Французька Полінезія, Реюньйон, Майотта, Волліс і Футуна, Французькі Південні та Антарктичні землі), де EEZ становить 11 млн км².

Причини акценту – китайська мілітаризація (Південно-Китайське море, «Один пояс, один шлях»), гібридні загрози (кібератаки, дезінформація, нелегальне рибальство), кліматичні ризики та внутрішні виклики (протести в Новій Каледонії 2021–2025, *Vouigival Accord 2025* про статус «держави в складі Франції»). Наслідки включають модернізацію: розгортання нових РОМ-патрульних кораблів (2023–2025), *Falcon 2000* для моніторингу, посилення баз (Реюньйон, Полінезія), участь у *FRANZ* (з Австралією та Новою Зеландією), навчаннях (*Croix du Sud*, *Marara*), партнерствах з Індією, Японією, *ASEAN*, В'єтнамом та «*Pacific Quad*» (Франція–США–Австралія–Нова Зеландія). Стратегія поєднує військові заходи з економічним розвитком (енергетичний перехід, інфраструктура), екологічними ініціативами (біорізноманіття Полінезії) та регіональною інтеграцією (*Pacific Islands Forum*, *SPC*), позиціонуючи Францію як *resident power* для стримування Китаю та підтримки свободи судноплавства (операції в Тайванській протоці).

Інтеграція уроків з України посилює гібридний підхід: в Африці – фокус на кіберзахисті та протидії дезінформації російських кампаній, в Індо-Тихоокеанському регіоні – моніторинг підводних кабелів та критичної інфраструктури. Політично це супроводжується двосторонніми угодами (з В'єтнамом для патрулів), ініціативами в ООН та переглядом відносин з Китаєм (співпраця в кліматичній сфері, але критика мілітаризації).

Отже, військова присутність Франції в Африці та Індо-Тихоокеанському регіоні, з акцентом на причини та наслідки згорання операції «Бархан» у Сахелі та нову стратегію захисту заморських територій, демонструє адаптацію Парижа до зміненого геополітичного ландшафту, де трансформація від прямого втручання в Африці до непрямих партнерств компенсує невдачі через дипломатичні та економічні інструменти. Водночас в Індо-Тихоокеанському регіоні посилення морської та технологічної присутності забезпечує суверенітет над виключними економічними зонами в умовах конкуренції з Китаєм, балансуючи між історичними зобов'язаннями, регіональною стабільністю та глобальними пріоритетами. Це дозволяє Франції зберігати

вплив через гібридні підходи, включаючи екологічні ініціативи та багатосторонні альянси для протидії загрозам у довгостроковій перспективі.

4.3. Перегляд оборонної моделі Франції у світлі повномасштабної війни в Україні

Перегляд оборонної моделі Франції у світлі повномасштабної війни в Україні став каталізатором глибоких трансформацій у стратегічному плануванні Парижа, де конфлікт, що розпочався 24 лютого 2022 року з російського вторгнення, змусив французький уряд переосмислити свої підходи до національної безпеки, економічної мобілізації та міжнародних альянсів, акцентуючи на переході до «економіки війни», модернізації ядерного стримування та еволюції відносин з НАТО. Цей перегляд відображає реакцію на тривалу природу сучасних конфліктів, де затяжна війна з використанням конвенційних озброєнь, дронів та гібридних тактик вимагає не лише військової адаптації, але й системних змін у промисловості, технологіях та дипломатії, аби забезпечити стійкість Франції як ядерної держави та лідера в європейській обороні. Перехід до «економіки війни», ініційований у 2022–2023 роках, передбачає мобілізацію промисловості для швидкого виробництва озброєнь, зокрема артилерійських снарядів та дронів, у відповідь на виснаження запасів через поставки в Україну, де французькі фірми, як-от Nexter і Thales, збільшили випуск для задоволення національних і союзницьких потреб.

Удосконалення ядерного стримування як складової Force de frappe стало новим імпульсом через загрозу ескалації. У цьому випадку Париж почав інвестувати у гіперзвукові носії, а також у підводні човни для того, щоб зберегти credible deterrence в умовах російських ядерних погроз. Трансформація відносин з НАТО пройшла шлях від пасивної участі до активного лідерства в східноєвропейських ініціативах. Важливим є також демонстрація балансу між стратегічною автономією та колективною обороною, де Франція посилила внесок у батальйонні групи Альянсу, проте зі

збереженням незалежності у рішеннях щодо допомоги Україні. У цих змінах формуються нові оборонні моделі, де війна в Україні є тестом для готовності Франції до можливих тривалих конфліктів, поєднуючи національні ресурси та міжнародні зобов'язання для посилення європейської стійкості.

Перехід Франції до «економіки війни» в контексті війни в Україні став відповіддю на виснаження європейських арсеналів через масові постачання озброєнь Києву, де Париж, оцінюючи динаміку конфлікту з інтенсивним використанням артилерії та боєприпасів, ініціював реформи промисловості для швидкого нарощування виробництва, включаючи переорієнтацію цивільних підприємств на оборонні потреби, аби забезпечити стійкість поставок як для власних сил, так і для союзників. Ця модель, артикульована в оновленій *Loi de programmation militaire 2024–2030* років, передбачає державні субсидії для компаній, таких як KNDS, для подвоєння випуску Caesar гаубиць та снарядів 155 мм, реагуючи на дефіцит, що виявився у 2022 році, коли французькі запаси зменшилися на 30% через передачу Україні.

Економіка війни включає механізми, як-от прискорені тендери та державні замовлення, що дозволили Франції перейти від мирного виробництва до мобілізаційного, з акцентом на ланцюги постачання рідкісних металів, аби уникнути залежності від Китаю чи Росії, де конфлікт в Україні підкреслив вразливість глобальних мереж. Наслідки цього переходу проявилися в економічному стимулюванні, де оборонний сектор створив тисячі робочих місць у регіонах, таких як Центр-Валь-де-Луар, але також викликав дебати щодо балансу між військовими видатками та соціальними програмами, змушуючи уряд Макрона обґрунтовувати збільшення бюджету на 40 мільярдів євро до 2030 року як інвестицію в суверенітет.

Модернізація ядерного стримування в цьому контексті набула нового значення, де війна в Україні з її ядерними погрозами з боку Росії змусила Францію прискорити програми, як-от оновлення ракет M51 для підводних човнів класу Suffren, забезпечуючи здатність до другого удару в умовах ескалації. Трансформація відносин з НАТО проявилася в посиленні внеску

Франції до східного флангу, де Париж розгорнув сили в Румунії та Естонії з 2022 року, балансує автономію з колективними зобов'язаннями, аби продемонструвати солідарність без втрати незалежності в рішеннях щодо ядерної політики [5, с. 264].

Модернізація ядерного стримування Франції у світлі війни в Україні стала стратегічним імперативом для збереження *credible deterrence* в умовах зростання ядерних ризиків, де російська доктрина «ескалації для деескалації» та погрози використання тактичної зброї змусили Париж переглянути свої програми, акцентуючи на гіперзвукових носіях та кіберзахисті *Force de frappe*, аби забезпечити стійкість до потенційних ударів. Оновлення *Strategie Nationale de Defense* 2022 року передбачає інвестиції в 50 мільярдів євро до 2030 року для модернізації підводних човнів класу *Triomphant* та авіаційних компонентів, включаючи носії *ASMP-A* для винищувачів *Rafale*, де конфлікт в Україні підкреслив необхідність адаптації до гібридних сценаріїв, поєднуючи ядерні сили з конвенційними для гнучкої відповіді. Причини цього перегляду кореняться в аналізі російських тактик, де використання дронів та артилерії в Україні виявило вразливості традиційних систем, змушуючи Францію інтегрувати штучний інтелект для моделювання сценаріїв і посилення командних центрів, а також для уникнення паралічу в разі кібератак.

Наслідки модернізації відобразилися в дипломатичній позиції, де Франція як єдина ядерна держава в ЄС пропонує своє стримування як основу для європейської автономії, з ініціативою дискусій у НАТО щодо розширення «ядерної парасольки» для східних членів. У цьому випадку дотримується баланс між національним суверенітетом і колективною безпекою. Економічний перехід до «економіки війни» доповнює зазначене. У цьому випадку промисловість, як-от *Safran*, збільшує виробництво компонентів для ядерних систем. Це забезпечує незалежність від зовнішніх постачальників, натомість трансформація відносин з НАТО охоплює активнішу участь у *Nuclear Planning Group* з 2022 року. Тут Париж ділиться досвідом без повного

залучення своїх ресурсів, демонструючи гнучкість у відповідь на кризу в Україні. Завдяки цьому процесу підкреслюються амбіції Франції до лідерства в європейській ядерній політиці, де модернізація є інструментом стримування не лише Росії, а й потенційних загроз від інших акторів [54].

Трансформація відносин Франції з НАТО в контексті війни в Україні еволюціонувала від критичної дистанції до активного залучення, де Париж, реагуючи на російську агресію, посилив внесок до Альянсу через розгортання батальйону в Румунії з березня 2022 року та участь у місіях Air Policing у Балтії, аби продемонструвати солідарність зі східними партнерами без втрати стратегічної автономії. Причини цієї трансформації кореняться в усвідомленні колективних загроз, де вторгнення Росії підірвало довіру до самостійних європейських механізмів, змушуючи Макрона переглянути позицію з 2019 року, коли він називав НАТО «мозково мертвим», до лідерства в ініціативах, таких як Forward Land Forces у 2023 році, де французькі сили координуються з союзниками для посилення східного флангу. Наслідки проявилися в балансі між НАТО та ЄС, де Франція просуває проекти PESCO, як-от мобільні сили швидкого реагування, інтегруючи їх з альянсовими структурами, аби уникнути дублювання, але зберегти європейську незалежність у рішеннях щодо допомоги Україні. Перехід до «економіки війни» доповнює це, де французька промисловість нарощує виробництво для потреб НАТО, як постачання систем Mistral до Естонії, тоді як модернізація ядерного стримування забезпечує внесок у колективне стримування, де Париж ділиться симуляціями для планування Альянсу. Цей процес підкреслив гібридний підхід Франції, де трансформація відносин з НАТО стає інструментом для посилення європейської оборони, з акцентом на дипломатичні зусилля в нормандському форматі та підтримку України через коаліції для артилерії та авіації, демонструючи адаптацію до реалій затяжного конфлікту [11, с. 70].

Перегляд оборонної моделі Франції включає інтеграцію уроків з війни в Україні в тренувальні програми, де збройні сили адаптують тактику до позиційних боїв, посилюючи підготовку до артилерійських дуелей та

дронових атак, аби забезпечити готовність до подібних сценаріїв у Європі. Економіка війни стимулює це, де державні замовлення для модернізації танків Leopard у співпраці з Німеччиною інтегруються в спільні справи НАТО, балансуючи національні ресурси з колективними. Модернізація ядерного стримування враховує український досвід, де французькі симуляції включають сценарії тактичного застосування, посилюючи стійкість. Трансформація у взаємодії з НАТО проявляється в спільних операціях, де Франція лідирує в Румунії, координуючи дії зі США для логістики [43].

Економічна складова перегляду моделі передбачає створення фондів для інновацій в обороні, де війна в Україні змусила Францію інвестувати в дрони та ППО, аби компенсувати дефіцити, виявлені в постачаннях Києву. У переході до «економіки війни» включено партнерство з приватним сектором, як-от Dassault для авіації, де модернізація ядерного стримування інтегрується з виробництвом для НАТО, посилюючи експорт. У трансформації відносин з Альянсом акцент робиться на внесок Франції в кіберкомандування, де український досвід стає основою для спільних протоколів [27].

Політичні відносини з Україною в рамках перегляду моделі підкреслюють перехід до двосторонніх угод, де Франція укладає пакти щодо постачань, модернізуючи ядерне стримування через обмін даними з НАТО про російські загрози. Економіка війни стимулює спільне виробництво, де трансформація відносин з Альянсом включає лідерство в коаліціях для допомоги Києву [21].

Дипломатична діяльність Франції в світлі війни в Україні включає ініціативи в ООН для резолюцій, де перегляд моделі посилює позиції в НАТО, балансуючи автономію з колективними зусиллями. Перехід до «економіки війни» передбачає санкції проти Росії, модернізуючи стримування для стійкості [70].

Перегляд моделі охоплює регіональні аспекти, де уроки з України застосовуються до Африки, посилюючи партнерства після «Бархан». Економіка війни інтегрує це з НАТО для глобальних операцій. Модернізація

стримування включає космічний вимір, де Франція розвиває супутники для моніторингу, реагуючи на українські потреби.

Трансформація відносин з НАТО передбачає фінансові внески, де Франція лідирує у фондах для України. Економіка війни стимулює R&D, де перегляд моделі посилює співпрацю з ЄС. Перегляд включає гендерний аспект, де жінки в армії адаптуються до нових ролей. Дипломатія з Росією в контексті моделі балансує між стримуванням та діалогом. Модернізація включає екологічні технології для стримування. Трансформація відносин з НАТО посилює східний фланг. Економіка війни інтегрує приватний сектор для інновацій. Перегляд моделі передбачає тренування для гібридних війн.

Перегляд оборонної моделі Франції у світлі повномасштабної війни в Україні продовжує еволюціонувати, особливо після публікації оновленої *Revue Nationale Stratégique (RNS 2025)* у липні 2025 року, яка чітко визначає Росію як головну та довгострокову загрозу для інтересів Франції та Європи, з прогнозом можливого нового російського нападу на континент протягом 3–5 років. Цей документ декларує амбіцію Франції бути готовою до 2030 року фізично та морально вести і виграти війну високої інтенсивності в центрі Європи разом із союзниками, з акцентом на незалежне ядерне стримування як ключовий елемент політики оборони, посилення конвенційних сил та адаптацію до гібридних загроз.

У контексті переходу до «економіки війни» (*économie de guerre*), оголошеного Макроном ще у 2022 році, але який набув реальних обрисів у 2024–2025 роках, Франція прискорила нарощування виробництва: випуск 155-мм снарядів зріс до тисяч на місяць, виробництво Caesar та інших систем подвоїлося завдяки державним субсидіям та переорієнтації ланцюгів постачань. *Loi de programmation militaire 2024–2030*, доповнена бюджетними корективами, передбачає зростання видатків на оборону до рівня, близького до 3% ВВП (з перспективою до 3,5%), із залученням приватних інвестицій без підвищення податків, хоча це викликає внутрішні дебати щодо пріоритетів. Цей перехід стимулює створення тисяч робочих місць в оборонному секторі,

але підкреслює вразливість до залежності від критичних матеріалів, змушуючи диверсифікувати постачальників.

Модернізація ядерного стримування (*Force de frappe*) набула радикального імпульсу: у березні 2026 року Макрон оголосив про збільшення кількості боєголовок (вперше з 1990-х), припинення публікації даних про арсенал для збереження стратегічної неоднозначності, розробку нової гіперзвукової ракети до 2037 року та запуск нового підводного човна *Le Redoutable* у 2036 році. Було застосовано концепцію «*dissuasion avancée*» (передове стримування), яка передбачає європейський вимір французького ядерного захисту без повноцінного залучення в НАТО, з можливістю розміщення систем за кордоном і поглибленою координацією з партнерами, як-от Німеччина, Польща, Нідерланди, Бельгія, Греція, Швеція, Данія та Велика Британія. Це відповідає на ядерні погрози Росії та доктрину «ескалації для деескалації». Відповідно, французьке стримування розглядається як основа європейської автономії в умовах сумнівів щодо американських гарантій.

Зміна відносин з НАТО завершила перехід від скептицизму: від заяв Макрона (2019 р.) про «мозково мертвий» Альянс до активного лідерства. Франція суттєво посилила присутність на східному фланзі (батальйонні групи в Румунії та Естонії, участь у *Forward Land Forces*), координувала постачання Україні (включаючи *SCALP/Storm Shadow*), приєдналася до *Nuclear Planning Group* для обміну досвідом, але зберігає незалежність ядерних сил. У 2025 році Париж активно підтримує *NSATU* (*NATO Security Assistance and Training for Ukraine*), сприяє досягненню цілі 5% витрат на оборону до 2035 року (з урахуванням допомоги Україні) та просуває європейський стовп Альянсу через *PESCO* і двосторонні угоди.

Інтеграція уроків війни в Україні триває: французькі сили адаптують тренування до позиційних боїв, дронів роїв, артилерійських дуелей та кіберзагроз; розвиваються нові системи ППО (*SAMP/T NG* розглядається для передачі Україні); посилюється співпраця з ЄС у *R&D*, космічному

моніторингу та гібридних сценаріях. Політично це супроводжується двосторонніми угодами з Україною (включаючи промислову кооперацію), ініціативами в ООН та санкціями, а також дискусіями про можливе розміщення інструкторів чи сил в Україні в некомбатантських ролях.

Отже, після перегляду оборонної моделі Франції у контексті повномасштабної війни в Україні, з акцентом на перехід до «економіки війни», модернізацію ядерного стримування і трансформацію відносин з НАТО, продемонстровано комплексну адаптацію Парижа до нових реалій. Спостерігається використання промисловості для швидкого виробництва озброєнь, що поєднується з інвестиціями в передові технології для стримування. Це посилює внесок у Альянс без втрати незалежності, що дозволяє Франції залишатися лідером європейської відповіді на агресію, дотримуючись балансу між глобальними викликами, колективною солідарністю та національними інтересами і забезпечуючи довгострокову стійкість у умовах затяжних конфліктів.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження еволюції воєнно-політичної стратегії Великої Британії та Франції у період 2014–2024 років дозволило комплексно проаналізувати трансформаційні процеси в оборонній політиці обох держав під впливом ключових геополітичних зрушень, зокрема анексії Криму, війни на Донбасі, повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році, Brexit та зростання конкуренції великих держав.

Аналіз теоретичних і методологічних засад дослідження військово-промислового комплексу Великої Британії та Франції показав, що їх функціонування базується на поєднанні державного регулювання з потужним приватним сектором, де британська модель орієнтована на ринкову конкуренцію та глобальний експорт, а французька — на стратегічний контроль і технологічну незалежність, що стало основою для адаптації стратегій до нових викликів.

Історичні передумови та геополітичні чинники кінця ХХ — початку ХХІ століття сформували відмінні підходи: Британія еволюціонувала від постколоніальних амбіцій до глобального партнерства, тоді як Франція зберігала традицію незалежності, що проявилось в інституційній структурі та нормативно-правовій базі, де британські реформи сприяли гнучкості, а французькі — стабільності фінансування та суверенітету над ключовими активами.

Теоретико-методологічні засади стратегічного планування виявили, що концептуальні основи воєнно-політичних стратегій провідних держав Європи поєднують поняття стратегічної автономії (Франція) та глобальної держави (Велика Британія), де воєнно-політичні доктрини безпосередньо впливають на зовнішню політику, формуючи баланс між національними інтересами та колективними зобов'язаннями.

Трансформація безпекового середовища після 2014 року, спричинена російською агресією та терористичними загрозами, змусила Лондон і Париж

переглянути пріоритети, посиливши фокус на стримуванні та резиліентності. Роль НАТО та ЄС у формуванні оборонного курсу обох держав характеризується складним співвідношенням національних і колективних інтересів, де Британія після Brexit акцентує на трансатлантичних зв'язках, а Франція просуває європейську автономію, зберігаючи при цьому активну участь в Альянсі.

Трансформація стратегії Великої Британії від «Global Britain» до активного стримування підтвердила, що Brexit став каталізатором переосмислення воєнно-політичної ідентичності, де Integrated Review 2021 року окреслив глобальну орієнтацію з акцентом на Індो-Тихоокеанський регіон та створення AUKUS, що посилює військово-технічне співробітництво зі США та Австралією.

Лідерство Лондона у військовій підтримці України у 2022–2024 роках еволюціонувало від постачання легкої зброї до передачі далекобійних ракет Storm Shadow та підписання безпекових угод, що закріпило Британію як одного з ключових союзників Києва, демонструючи перехід до стратегічного партнерства з довгостроковими гарантіями.

Французька стратегія «стратегічної автономії» під керівництвом Емманюеля Макрона отримала подальший розвиток через аналіз Stratégie Nationale de Défense 2017/2022 років, де Париж позиціонує себе як лідера європейської оборони, балансує між національним суверенітетом та колективними механізмами ЄС і НАТО.

Військова присутність Франції в Африці та Індо-Тихоокеанському регіоні зазнала суттєвих змін: згорання операції «Бархан» у Сахелі через політичні невдачі, антифранцузькі настрої та зростання впливу інших акторів призвело до переходу до непрямой підтримки та фокусу на дипломатії, тоді як нова стратегія захисту заморських територій посилює морську та технологічну присутність для протидії китайському впливу.

Перегляд оборонної моделі Франції у світлі повномасштабної війни в Україні спричинив перехід до «економіки війни» з мобілізацією

промисловості, модернізацію ядерного стримування для посилення deterrence та трансформацію відносин з НАТО через активнішу участь на східному фланзі, зберігаючи при цьому стратегічну автономію.

Таким чином, еволюція воєнно-політичних стратегій Великої Британії та Франції у 2014–2024 роках підтвердила їх адаптивність до нових реалій: Британія перейшла від європейської інтеграції до глобального стримування з посиленням ролі в підтримці України, а Франція розвинула концепцію стратегічної автономії як основу європейського лідерства, балансує між незалежністю та солідарністю.

Досягнуто поставленої мети дослідження: комплексно проаналізовано трансформацію стратегій обох держав у відповідь на ключові виклики, розкрито взаємозв'язки між військово-промисловим комплексом, зовнішньою політикою та міжнародними альянсами, обґрунтовано причини та наслідки ключових рішень, таких як створення AUKUS, згорання «Бархан» чи перехід до «економіки війни».

Отримані результати доповнюють існуючі дослідження теми. Аналіз показує, що війна в Україні стала важливим фактором перегляду оборонних моделей Великої Британії та Франції, посилення політики стримування та адаптації до гібридних загроз.

Перспективи подальшого вивчення пов'язані з аналізом довгострокових наслідків безпекових угод з Україною, впливу AUKUS на європейську оборону, ефективності концепції французької стратегічної автономії в умовах посилення ролі НАТО, а також потенціалу спільних європейських ініціатив щодо підтримки України як майбутнього члена ЄС і НАТО.

Дослідження також може бути розширене шляхом порівняльного аналізу з іншими державами, такими як Польща чи Туреччина, для кращого розуміння динаміки європейської безпеки в умовах багатопольярного світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Артемчук Д. В. Співробітництво США та Канади в сфері безпеки і оборони на сучасному етапі (US and Canada cooperation in security & defense on the present stage). Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини». 2020. Вип. 5. С. 278–287.
2. Військова допомога Україні: чи здатна Європа замінити США. Explainer. 2025. 10 грудня. URL: <https://explainer.ua/vijskova-dopomoga-ukrayini-chy-zdatna-yevropa-zaminyty-ssha> (дата звернення: 28.01.2026).
3. Горбачова І. В. Перспективи реалізації цілей сталого розвитку в умовах пандемії: досвід Німеччини та Франції. Вісник Ужгородського національного університету. 2022. Вип. 41. С. 55–60.
4. Городня Н. Індійсько-Тихоокеанський регіон у стратегії й політиці адміністрації Дж. Байдена. Історія та археологія. 2025. № 2. С. 139–150.
5. Грищенко Я., Вигівська І. Економічна складова оборонної стратегії Франції на 2024–2030 роки. Економічний простір. 2025. № 200. С. 262–265.
6. Грубінко А. В. Велика Британія в системі європейської зовнішньої і безпекової політики (1990–2016 рр.): монографія. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2017. 640 с.
7. Грубінко А. В. Інтереси зовнішньої політики Великої Британії в контексті формування міждержавного об'єднання AUKUS. Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. 2024. № 33. С. 208–226.
8. Грубінко А. В. Міжнародна роль Великої Британії в умовах російсько-української війни. Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету. 2022. С. 293–299.
9. Давидюк В. В., Мандрик І. П., Дацюк В. О. Особливості становлення і функціонування військово-промислового комплексу світу. Інтеграція науки та практики управління в умовах соціокультурних трансформацій: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 2025. С. 137–141.

10. Ємець В. В. Стратегічні ініціативи країн ЄС щодо економічної перебудови як орієнтир для повоєнної відбудови України. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 58. С. 127–132.
11. Завадська У. О. Вплив війни в Україні на французьку оборонну політику. Правові засади організації та здійснення публічної влади: збірник тез VII наукової конференції. 2024. С. 68-71.
12. Королівська допомога Україні: стратегія і масштаби військової підтримки Великої Британії. Мілітарний. 2025. 28 березня. URL: <https://military.com/uk/blogs/korolivska-dopomoga-ukrayini-strategiya-i-masshtaby-vijskovoyi-pidtrymky-velykoyi-brytaniyi> (дата звернення: 28.01.2026).
13. Кравченко В., Орлик В., Замікула М. та ін. Сучасний стан і перспективи розвитку й трансформації Північноатлантичного альянсу: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2021. 120 с.
14. Крехівський О. Повоєнне відновлення промисловості: уроки Великої Британії. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2023. № 6 (131). С. 89–111.
15. Макрон висунув ультиматум мусульманським лідерам Франції. BBC Ukrainian. 2020. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-55008016> (дата звернення: 28.01.2026).
16. Мартупов А. «Велика стратегія» Європейського Союзу: між розширенням і викликами безпеці. Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. 2025. № 34. С. 10–30.
17. Мельник М. Актуалізація проблематики Індो-Тихоокеанського регіону в сучасних міжнародних відносинах. Травневі студії: історія, політологія, міжнародні відносини. 2025. С. 60–63.
18. Олійник-Дьомочко М. Трансформація безпекової ситуації в Центральному Сахелі після завершення операції «Бархан». Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2025. С. 92–101.

19. Павлюк В. Міжнародні проекти Е. Макрона: концепції й практичне втіленн. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2020. № 2 (8). С. 29–45.

20. Півторак Д. К. Експортний потенціал військовопромислового комплексу Великої Британії. Інноваційна Україна: креативні ідеї та проекти: збірник доповідей 87-ї наукової студентської конференції. С. 201–203.

21. Посольство України у Французькій Республіці. Політичні відносини між Україною та Францією. URL: <https://france.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/287-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-francijeju> (дата звернення: 28.01.2026).

22. Про затвердження Порядку організації взаємодії центральних органів виконавчої влади, інших державних органів щодо залучення, використання та моніторингу міжнародної військової допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2024 р. № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2024-%D0%BF> (дата звернення: 28.01.2026).

23. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2022 р. № 398: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 січня 2024 р. № 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/22-2024-%D0%BF> (дата звернення: 28.01.2026).

24. Про деякі питання здійснення парламентського контролю з питань отримання і використання міжнародної військової допомоги під час дії воєнного стану: Закон України від 18 червня 2025 р. № 4506-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4506-20> (дата звернення: 28.01.2026).

25. Романішена К. С. Проблеми у відносинах КНР та Австралії на сучасному етапі. Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Т. 2. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2021. С. 192.

26. Савенко А. В., Омельченко А. В. Створення AUKUS у контексті зміни стратегічної обстановки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2022. Т. 6, № 58. С. 431–440.
27. Стратегія кліматичної дипломатії Франції (Climate Foreign Policy Strategy). Paris: Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères, 2023. 44 p.
28. Толстов С. В. Особливості формування концепції зовнішньої політики Франції (2017–2023 рр.): монографія. Київ: [б. в.], 2024. 32 с.
29. Толстов С. Ф. Фактор Макрона: політична технологія чи нова фаза європейської політики? *Зовнішні справи*. 2017. № 5. С. 6–8.
30. Угода про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною та Францією: Угода від 16 лютого 2024 р. Київ: Офіс Президента України, 2024. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobotnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-89005> (дата звернення: 28.01.2026).
31. Угода про сторічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії: Угода від 16 січня 2025 р. Київ: Офіс Президента України, 2025. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-storichne-partnerstvo-mizh-ukrayinoyu-ta-spoluchen-95461> (дата звернення: 28.01.2026).
32. Ходько Ф. О. Трансформація геополітичного іміджу провідних держав у контексті збройної агресії РФ проти України. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. № 17. С. 147-151.
33. Циганов О. Г. Еволюція правового регулювання у сферах національної безпеки і оборони Великої Британії у період активізації реваншистсько-імперської політики Росії. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 3.5. С. 421–427.
34. Ціватий В. Г. Модель зовнішньої політики Французької Республіки в постбіполярній системі міжнародних відносин: Азійсько-Тихоокеанський регіон (інституціональний і політико-дипломатичний

аспекти). Міжнародні відносини та міжнародне право в постбіполярній системі. 2023. С. 19–26.

35. Черевко О. С. Еволюція українсько-британських відносин в умовах широкомасштабної агресії Росії проти України. Український історичний журнал. 2023. № 4. С. 5–24..

36. Agreement on Security Co-operation between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and Ukraine. London: HM Government, 2024. 18 p.

37. An Assessment of NATO's Posture and Deterrence Strategies. Tampa: University of South Florida, 2025. 45 p.

38. Biscop S. The UK and European defence: leading or leaving. International Affairs. 2012. Vol. 88, № 6. P. 1297–1313.

39. Buchyn M., Hasiak M. Peculiarities and trends of militarization/demilitarization of modern world in the context of Russia's aggressive foreign policy. Вісник Дніпровського університету. Серія: філософія, соціологія, політологія. 2015. № 5. С. 37–45.

40. Building Defence Capacity in Europe: An Assessment. London: IISS, 2024. 120 p.

41. Contributions de la France aux organisations internationales. Paris: Vie Publique, 2023. URL: <https://www.vie-publique.fr/rapport/29430-contributions-de-la-france-aux-organisations-internationales> (дата звернення: 28.01.2026).

42. Dickinson P. Britain's new government pledges «unwavering commitment» to Ukraine. Atlantic Council. 2024. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/britains-new-government-pledges-unwavering-commitment-to-ukraine/> (дата звернення: 28.01.2026).

43. Duclos M. La France dans le bouleversement du monde. Paris: Editions de l'Observatoire, 2021. 280 p.

44. France and the institutions protecting and promoting human rights. Paris: Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères, 2023. URL:

<https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/human-rights/france-and-the-institutions/> (дата звернення: 28.01.2026).

45. France et États-Unis: les échanges reculent en 2023 mais restent à un niveau historiquement élevé. Paris: Trésor Économique, 2024. 12 p.

46. Gaston S. The Case for an Ambitious British Role in Ukraine's Reconstruction. British Foreign Policy Group. 2023. July 4. URL: <https://bfpg.co.uk/2022/07/uk-role-ukraine-reconstruction/> (дата звернення: 28.01.2026).

47. Global Britain in a Competitive Age: The Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy. London: Cabinet Office, HM Government, 2021. 112 p.

48. Improving the quality of European defence spending. Brussels: European Parliament Research Service, 2024. 68 p.

49. Integrated Review Refresh 2023: Responding to a more contested and volatile world. London: Cabinet Office, HM Government, 2023. 68 p.

50. Joint Leaders Statement on AUKUS. Washington: The White House, 2021. 4 p.

51. Landsman D. Why is Britain so strongly behind Ukraine? Does it matter? British Foreign Policy Group. 2023. February 14. URL: <https://bfpg.co.uk/2023/02/why-is-britain-so-strongly-behind-ukraine/> (дата звернення: 28.01.2026).

52. Lasserre I. Macron, le disrupteur – La politique étrangère d'un président antisystème. Paris: Editions de l'Observatoire, 2022. 320 p.

53. Le Livre blanc sur la défense et la sécurité nationale 2013. Paris: Ministère des Armées, 2013. 256 p.

54. LOI n° 2021-1031 du 4 août 2021 de programmation relative au développement solidaire et à la lutte contre les inégalités mondiales. Paris: Légifrance, 2021. 48 p.

55. Melvin N. The UK and European Security: Five Key Lessons from the Ukraine War. Royal United Services Institute. 2023. March 1. URL:

<https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/uk-and-european-security-five-key-lessons-ukraine-war> (дата звернення: 28.01.2026).

56. Military Spending. Our World in Data. 2023. URL: <https://ourworldindata.org/military-spending> (дата звернення: 28.01.2026).

57. National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015: A Secure and Prosperous United Kingdom. London: HM Government, 2015. 95 p.

58. National Security Strategy. Berlin: Federal Government of Germany, 2023. 72 p.

59. Optimizing Innovation Cooperation with Allies and Partners. Washington: Department of Defense, 2024. 52 p.

60. Revue stratégique de défense et de sécurité nationale 2022. Paris: Ministère des Armées, 2022. 68 p.

61. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. Brussels: European External Action Service, 2016. 56 p.

62. Strategic Concept 2022. Brussels: NATO, 2022. URL: <https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/05/290622-strategic-concept.pdf> (дата звернення: 28.01.2026).

63. The Alliance's 1991 Strategic Concept. Brussels: NATO, 1991. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/1991/11/08/the-alliances-new-strategic-concept-199>

64. The European Political Community: A Successful Test? Washington: Center for Strategic and International Studies, 2022. URL: <https://www.csis.org/analysis/european-political-community-successful-test> (дата звернення: 28.01.2026).

65. The Joint Expeditionary Force (JEF): brochure. Riga: Ministry of Defence of Latvia, 2022. URL: https://www.mil.lv/sites/mil/files/document/JEF%20Brochure%20Apr_2022.pdf (дата звернення: 28.01.2026).

66. Trends in World Military Expenditure. Stockholm: SIPRI, 2025. URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/2025-04/2504_fs_milex_2024.pdf (дата звернення: 28.01.2026).

67. Tull D. France's Africa policy under president Macron: Good intentions, partial reform and the fiasco in the Sahel. Stiftung Wissenschaft und Politik. 2023. URL: <https://www.swp-berlin.org/publikation/frances-africa-policy-under-president-macron> (дата звернення: 28.01.2026).

68. UK Defence & Security Export Statistics for 2018. London: Department for International Trade, 2019. 36 p.

69. UK Defence in Numbers 2019. London: Ministry of Defence, 2019. 48 p.

70. War in Ukraine: France's diplomatic action. Paris: Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères, 2022–2024. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/ukraine/situation-in-ukraine-what-is/article/20205> (дата звернення: 28.01.2026).

71. Weber G. French foreign and security policy under Macron: all in for European sovereignty. London: UK in a changing Europe, 2022. URL: <https://ukandeu.ac.uk/french-foreign-and-security-policy-under-macron-all-in-for-european-sovereignty/> (дата звернення: 28.01.2026).

72. Yakovenko N., Luzan Ye. Ukrainian-British relations after Brexit: bilateral cooperation and European integration of Ukraine. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2024. Вип. 160. С. 32–48.